

BEOS-1351/26

Warszawa, 24 lipca 2026 r.

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU

L.dz. SPS-III.020.170-13.2026

Data wpływu 24.07.2026

Pan
Włodzimierz Czarzasty
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

**Opinia w sprawie oceny skutków regulacji poselskiego projektu ustawy
o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego
oraz niektórych innych ustaw
(druk sejmowy nr 2802)**

Na podstawie art. 34 ust. 9a uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r.
– Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Monitor Polski z 2026 r. poz. 573)
sporządza się następującą opinię:

I. Problem, który zamierzają rozwiązać Wnioskodawcy

Zgodnie z uzasadnieniem projektu i deklarowanymi skutkami regulacji (DSR) problemem, którego rozwiązaniu służy proponowana ustawa, jest niepełne wdrożenie w polskim porządku prawnym standardów w zakresie prawa karnego procesowego, określonych w Konstytucji, w prawie Unii Europejskiej, jak również w wiążących Polskę umowach międzynarodowych. Wnioskodawcy wskazują w szczególności na konieczność uwzględnienia należytych standardów w zakresie praw procesowych oskarżonego wynikających z określonych dyrektyw UE. Podkreślają oni, że choć akty te zostały włączone do polskiego porządku prawnego, niezbędne jest podniesienie efektywności ich stosowania w prawie krajowym.

Wnioskodawcy wskazują jednocześnie, że proponowane rozwiązania oparte zostały na projekcie opracowanym przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego oraz rządowym projekcie ustawy (druk sejmowy nr 1600). Efektem prac nad projektem zawartym we wspomnianym druku sejmowym było uchwalenie ustawy z dnia 27 lutego 2026 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, której podpisania odmówił Prezydent RP. Wnioskodawcy podkreślają, że treść przedłożonego projektu powiela rozwiązania z ustawy z dnia 27 lutego 2026 r., a jednocześnie uwzględnia część zastrzeżeń zgłaszanych przez Prezydenta RP.

II. Rozwiązanie rekomendowane przez Wnioskodawców

Projekt przewiduje zmianę następujących aktów: ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego¹ (dalej: k.p.k.; art. 1 projektu); ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń² (art. 2 projektu); ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny³ (dalej: k.k.; art. 3 projektu); ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy⁴ (dalej: k.k.w.; art. 4 projektu); ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt⁵ (dalej: u.o.z.; art. 5 projektu); ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych⁶ (art. 6 projektu); ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy⁷ (art. 7 projektu); ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁸ (art. 8 projektu); ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia⁹ (art. 9 projektu); ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹⁰ (art. 10 projektu); ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o prokuraturze oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym¹¹ (art. 11 projektu); ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka¹² (art. 12 projektu); ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze¹³ (art. 13 projektu); ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa¹⁴ (art. 14 projektu); ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich¹⁵ (art. 15 projektu). Projekt wprowadza wiele istotnych zmian we wskazanych regulacjach, dlatego też poniżej wskazano jedynie przykładowe rozwiązania.

Zawarte w nowelizacji zmiany k.p.k. dotyczą w szczególności:

- modyfikacji odnośnika nr 1 do tytułu k.p.k. polegającej na dodaniu wykazu wdrażanych dyrektyw UE;
- usunięcia wąskiego zakresu gwarantowanego prawa do pomocy tłumacza (zmieniane art. 72, art. 244 oraz art. 300 k.p.k.);
- wzmocnienia prawa do informacji w postępowaniu karnym (zmieniane art. 156, art. 246, art. 249a, art. 250 k.p.k.);
- wzmocnienia prawa do pomocy obrońcy (zmieniane art. 81, art. 84, art. 87, art. 171, art. 244, art. 245, art. 261, art. 301, art. 308, art. 313, art. 325g, art. 517j, art. 607k, art. 607l, art. 607z k.p.k. oraz dodawany art. 607da k.p.k.);

¹ Dz. U. z 2026 r. poz. 490, ze zm.

² Dz. U. z 2025 r. poz. 734, ze zm.

³ Dz. U. z 2025 r. poz. 383, ze zm.

⁴ Dz. U. z 2025 r. poz. 911, ze zm.

⁵ Dz. U. z 2023 r. poz. 1580, ze zm.

⁶ Dz. U. z 2025 r. poz. 1614.

⁷ Dz. U. z 2025 r. poz. 633, ze zm.

⁸ Dz. U. z 2024 r. poz. 334, ze zm.

⁹ Dz. U. z 2025 r. poz. 860, ze zm.

¹⁰ Dz. U. z 2025 r. poz. 1228, ze zm.

¹¹ Dz. U. Nr 240, poz. 1430.

¹² Dz. U. z 2015 r. poz. 21, ze zm.

¹³ Dz. U. z 2024 r. poz. 390, ze zm.

¹⁴ Dz. U. z 2025 r. poz. 337, ze zm.

¹⁵ Dz. U. z 2026 r. poz. 163.

- wzmocnienia gwarancji procesowych dzieci będących oskarżonymi (zmieniane art. 249, art. 79, art. 147 k.p.k. oraz dodawany art. 301a k.p.k.)
- wprowadzenia zakazu przeprowadzenia i wykorzystania dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego (zmieniany art. 168a k.p.k.).

Projektowane zmiany k.k. dotyczą m.in. przesłanek zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec tzw. małego świadka koronnego (zmieniany art. 60 k.k.), jak również w przypadku dobrowolnego odstąpienia od popełnienia przestępstwa o charakterze terrorystycznym (zmieniany art. 259b k.k.).

Nowelizacja k.k.w. obejmuje w szczególności zmianę zasad postępowania w przedmiocie wstrzymania wykonania orzeczenia, jeżeli skutkowałoby ono zwolnieniem skazanego z aresztu śledczego lub zakładu karnego (zmieniany art. 9 k.k.w.), czy też udziału prokuratora w posiedzeniach sądowych w toku postępowania karnego wykonawczego (zmieniany art. 22 art. 43le, art. 160, art. 161 k.k.w.).

Zmiana zasad u.o.z. dotyczy zasad orzekania o przepadku zwierzęcia, gdy sprawca przestępstwa nie jest jego właścicielem (zmieniany art. 35 u.o.z.).

Nowelizacja zawiera przepisy przejściowe i końcowe (art. 16-34 projektu). W szczególności wskazano, że przepisy ustaw zmienianych w art. 1, art. 4, art. 6-11, art. 13 i art. 15 projektu, w brzmieniu nadanym proponowaną ustawą będą stosowane także do spraw wszczętych przed dniem wejścia w życie nowelizacji (z określonymi wyjątkami). Proponowana ustawa ma wejść w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia.

III. Inne rozwiązania rozważane przez Wnioskodawców

Wnioskodawcy nie rozważali alternatywnych rozwiązań.

IV. Rozwiązania przyjmowane w innych państwach, w szczególności państwach członkowskich OECD/UE

Z uwagi na przekrojowy charakter projektowanej regulacji i dużą liczbę zawartych w projekcie szczegółowych zmian, analizę rozwiązań międzynarodowych przeprowadzono w odniesieniu do wybranych zagadnień. Skoncentrowano się przede wszystkim na kwestiach: 1. prawa do pomocy obrońcy, 2. gwarancji procesowych dzieci będących oskarżonymi, 3. stosowania tymczasowego aresztowania oraz 4. dopuszczalności dowodów uzyskanych niezgodnie z prawem.

Ad 1.

Ostatnie przekrojowe sprawozdanie Komisji Europejskiej dotyczące stosowania dyrektywy 2013/48/UE w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy

wniosek w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania¹⁶ zostało opublikowane w 2019 r. Wówczas KE stwierdziła, że dyrektywa przyczyniła się do istotnego wzmocnienia gwarancji procesowych podejrzanych i oskarżonych w państwach członkowskich UE, jednak sposób jej implementacji pozostaje zróżnicowany. W szczególności odnotowano różnice dotyczące momentu, od którego podejrzanym przysługiwało prawo dostępu do obrońcy – w niektórych państwach korzystanie z tego prawa uzależnione było od dokonania formalnej czynności procesowej lub nie obejmowało wszystkich osób niepozbawionych wolności. Podejście do transpozycji dyrektywy jest więc zróżnicowane. Przykładowo w Belgii, zgodnie z art. 47bis kodeksu postępowania karnego¹⁷, osoba podejrzana ma prawo do uprzedniej, poufnej konsultacji z obrońcą przed pierwszym przesłuchaniem przez policję oraz do korzystania z pomocy obrońcy podczas przesłuchania. Ponadto zgodnie z art. 2bis belgijskiej ustawy o tymczasowym aresztowaniu¹⁸ osoba zatrzymana ma prawo od chwili pozbawienia wolności do niezwłocznej, poufnej konsultacji z wybranym przez siebie obrońcą przed pierwszym przesłuchaniem. Jeżeli podejrzany nie ustanowił obrońcy lub wybrany obrońca nie jest dostępny, korzysta się z systemu dyżurów organizowanego przez izby adwokackie. Co do zasady przesłuchanie nie może rozpocząć się bez faktycznej obecności obrońcy. Przepis przewiduje również możliwość przerwania przesłuchania w celu przeprowadzenia dodatkowej poufnej konsultacji z obrońcą. Pełnoletni podejrzany może zrzec się prawa do pomocy obrońcy jedynie dobrowolnie, po uprzedniej konsultacji z obrońcą, a zrzeczenie wymaga formy pisemnej. We Francji, zgodnie z art. 63-3-1 kodeksu postępowania karnego¹⁹ od momentu rozpoczęcia zatrzymania i w dowolnym momencie jego trwania osoba zatrzymana może zwrócić się o pomoc obrońcy wyznaczonego przez siebie lub wyznaczonego z urzędu. Obrońca może porozumiewać się z osobą przebywającą w areszcie na warunkach gwarantujących poufność rozmowy. Zgodnie z art. 63-4-2 kodeksu postępowania karnego osoba zatrzymana może zwrócić się o obecność obrońcy podczas przesłuchań i konfrontacji. W takim przypadku nie może być przesłuchiwana bez obecności obrońcy, chyba że wyraźnie zrezygnuje z tego prawa, co zostanie odnotowane w protokole. W Niemczech, zgodnie z § 137 kodeksu postępowania karnego²⁰ oskarżony może korzystać z pomocy obrońcy na każdym etapie postępowania, natomiast § 136 kodeksu postępowania karnego nakłada obowiązek poinformowania podejrzanego przed pierwszym przesłuchaniem

¹⁶ Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wniosek w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, 1 II 2023 r. COM(2023) 44 final.

¹⁷ Code d'instruction criminelle. – Livre Premier, tekst w j. francuskim: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_wet/article.pl?language=fr&numac_search=180811701 [wszystkie źródła internetowe cytowane w niniejszej opinii zostały sprawdzone 23 VII 2026 r.].

¹⁸ Loi relative à la détention préventive, tekst w j. francuskim: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_wet/article.pl?language=fr&numac_search=1990099963.

¹⁹ Code de procédure pénale, tekst w j. francuskim: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/.

²⁰ Strafprozeßordnung StPO, tekst w j. niemieckim: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>; wer. angielska: German Code of Criminal Procedure, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/index.html.

o prawie do konsultacji z obrońcą. W przypadkach określonych w § 140 kodeksu postępowania karnego, obejmujących m.in. sprawy szczególnie poważne lub sytuacje zastosowania tymczasowego aresztowania, udział obrońcy jest obowiązkowy, a zgodnie z § 141 kodeksu postępowania karnego sąd wyznacza obrońcę z urzędu.

Ad 2.

Zgodnie ze sprawozdaniem KE dotyczącym wdrożenia dyrektywy (UE) 2016/800 w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym²¹, podejście do transpozycji dyrektywy różniło się w poszczególnych państwach członkowskich ze względu na różnice strukturalne między ich systemami wymiaru sprawiedliwości. Część państw przyjęła odrębne akty prawne regulujące postępowanie wobec nieletnich jako *lex specialis* wobec ogólnych zasad postępowania karnego, inne wprowadziły odpowiednie rozwiązania do ogólnych kodeksów postępowania karnego, a jeszcze inne stosują model mieszany, oparty zarówno na ogólnych przepisach proceduralnych, jak i odrębnych instrumentach dotyczących nieletnich. KE zwraca uwagę, że w niektórych państwach nie wszystkie dzieci korzystają z praw i gwarancji przewidzianych w dyrektywie, np. szczególna ochrona przysługuje dopiero od momentu formalnego uznania dziecka za podejrzanego lub oskarżonego albo nie ma zastosowania w przypadku najpoważniejszych przestępstw lub po osiągnięciu określonego wieku. Z ustaleń KE wynika, że wszystkie państwa członkowskie przewidują prawo dziecka do pomocy obrońcy, jednak przyjęte rozwiązania różnią się pod względem zakresu i momentu zapewnienia tej pomocy, w tym obowiązkowego udziału obrońcy, możliwości zrzeczenia się tego prawa oraz obecności obrońcy podczas przesłuchań i innych czynności dowodowych. Wszystkie państwa członkowskie ustanowiły również przepisy dotyczące informowania dzieci o przysługujących im prawach procesowych, przy czym rozwiązania krajowe różnią się pod względem formy i stopnia dostosowania informacji do wieku i poziomu dojrzałości dziecka. Wszystkie państwa członkowskie przewidują także szczególne regulacje odnoszące się do dzieci pozbawionych wolności, jednak różnią się one m.in. przesłankami stosowania środków izolacyjnych, zakresem stosowania środków alternatywnych wobec detencji oraz częstotliwością kontroli zasadności dalszego pozbawienia wolności. Większość państw członkowskich przewiduje ponadto udział rodziców lub innych osób sprawujących pieczę nad dzieckiem w postępowaniu karnym, przy czym zakres ich uprawnień oraz przesłanki wyłączenia z udziału w postępowaniu pozostają zróżnicowane.

Przykładowo w Niemczech, zgodnie z § 68 ustawy o sądownictwie dla nieletnich²², udział obrońcy jest obowiązkowy m.in. w sytuacji, gdy rodzice nie mogą wykonywać swoich praw procesowych, rozważane jest umieszczenie nieletniego

²¹ Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, 24 X 2024 r., COM(2024) 489 final.

²² Jugendgerichtsgesetz (JGG), BGBl. I S. 3427 ze zm., tekst w j. niemieckim: <https://www.gesetze-im-internet.de/jgg/BJNR007510953.html>.

w placówce w celu zbadania jego rozwoju lub gdy można spodziewać się orzeczenia wobec niego kary pozbawienia wolności albo zastosowania środków leczniczych. Przepisy § 67 i § 67a ustawy o sądownictwie dla nieletnich przewidują udział rodziców i przedstawicieli ustawowych w postępowaniu przeciwko nieletniemu oraz obowiązki informacyjne. Zgodnie z § 67 ustawy o sądownictwie dla nieletnich, rodzicom i przedstawicielom ustawowym przysługują zasadniczo takie same uprawnienia procesowe jak nieletniemu, w szczególności prawo do bycia wysłuchanym, zadawania pytań i składania wniosków. Mogą oni również uczestniczyć w czynnościach procesowych, w tym w przesłuchaniach nieletniego, o ile służy to dobru dziecka i nie utrudnia postępowania. Jeżeli udział rodziców nie jest możliwy lub został wyłączony, w czynnościach może uczestniczyć inna odpowiednia osoba pełnoletnia. Sąd może wyłączyć rodziców lub przedstawicieli ustawowych z postępowania, jeżeli są podejrzani o udział w czynie lub istnieje obawa nadużywania przez nich praw procesowych; w takim przypadku ustanawiany jest kurator reprezentujący interesy nieletniego. Natomiast § 67a ustawy o sądownictwie dla nieletnich nakłada obowiązek przekazywania rodzicom i przedstawicielom ustawowym informacji kierowanych do nieletniego, w tym informacji o jego prawach oraz o zastosowaniu wobec niego środków pozbawienia wolności i ich przyczynach. Odstąpienie od przekazywania takich informacji jest dopuszczalne jedynie wyjątkowo, gdy wymaga tego dobro dziecka, cel postępowania lub gdy nie można skontaktować się z rodzicami w odpowiednim czasie. W przypadku nieprzekazania informacji rodzicom należy poinformować inną odpowiednią osobę dorosłą wskazaną przez nieletniego lub wyznaczoną dla ochrony jego interesów. §§ 70a i 70b ustawy o sądownictwie dla nieletnich regulują zakres informacji i pouczeń przekazywanych nieletniemu w toku postępowania karnego. Nieletni powinien zostać niezwłocznie poinformowany o podstawowych zasadach postępowania karnego wobec nieletnich, przysługujących mu prawach procesowych, w szczególności prawie do obrońcy, prawie do udziału rodziców lub innej odpowiedniej osoby dorosłej w postępowaniu, a także o prawach związanych z pozbawieniem wolności. Wszystkie pouczenia muszą być przekazywane w sposób dostosowany do wieku, stopnia rozwoju i poziomu wykształcenia nieletniego. We Włoszech prawo nieletniego do obrońcy opiera się na przepisach ogólnych włoskiego kodeksu postępowania karnego, uzupełnionych o szczególne gwarancje przewidziane w dekrete w sprawie postępowania karnego wobec nieletnich. Zgodnie z art. 11 dekretu rada adwokacka sporządza listy obrońców posiadających specjalistyczne przygotowanie w zakresie prawa nieletnich. Przepisy art. 12 i 12-ter dekretu przewidują udział rodziców lub innych osób sprawujących pieczę nad dzieckiem w postępowaniu oraz obowiązki informacyjne wobec tych osób. Zgodnie z art. 12 dekretu nieletniemu zapewnia się pomoc emocjonalną i psychologiczną na wszystkich etapach postępowania poprzez obecność rodziców lub innych odpowiednich osób wskazanych przez nieletniego i dopuszczonych przez organ prowadzący postępowanie. Natomiast art. 12-ter przewiduje obowiązek przekazywania osobom wykonującym władzę rodzicielską informacji o prawach przysługujących nieletniemu oraz informacji dotyczących przebiegu postępowania. Kwestie dotyczące prawa do informacji regulują przede wszystkim art. 1 ust. 2 oraz art. 12-bis dekretu. Zgodnie z art. 1 ust. 2 dekretu sędzia ma obowiązek wyjaśnić

nieletniemu znaczenie czynności procesowych przeprowadzanych z jego udziałem, a także treść oraz – również w wymiarze etycznym i społecznym – motywy podejmowanych decyzji. Art. 12-bis przyznaje nieletniemu prawo do niezwłocznego uzyskania informacji o przysługujących mu prawach procesowych, w szczególności o prawie do obrońcy, prawie do pomocy rodziców lub innych odpowiednich osób, prawie do ochrony prywatności oraz prawach związanych z pozbawieniem wolności. Informacje są przekazywane językiem zrozumiałym i dostosowanym do wieku i możliwości osoby małoletniej.

Ad 3.

W państwach UE stosowane są zróżnicowane rozwiązania w odniesieniu do poszczególnych aspektów tymczasowego aresztowania, będących przedmiotem projektu²³. Jeżeli chodzi o przesłanki, to we wszystkich państwach członkowskich UE zastosowanie tymczasowego aresztowania wymaga co najmniej stwierdzenia odpowiednio wysokiego stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa, określanego w ustawodawstwach krajowych w różny sposób. Wszystkie państwa członkowskie wśród podstaw do zastosowania tymczasowego aresztowania uwzględniają także ryzyko ucieczki oskarżonego i ryzyko popełnienia poważnego przestępstwa, przy czym przesłanka surowej kary jako podstawa tymczasowego aresztowania jest różnie interpretowana i regulowana. Jednocześnie surowość kary nie jest zazwyczaj samodzielną przesłanką, ale elementem szerszej oceny zastosowania tymczasowego aresztowania. We Włoszech tymczasowe aresztowanie z uwagi na ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa jest dopuszczalne jedynie w przypadku poważnego podejrzenia popełnienia przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności, której maksymalny ustawowy wymiar wynosi co najmniej 5 lat. (art. 274 kodeksu postępowania karnego²⁴). W Hiszpanii w art. 503 ustawy o postępowaniu karnym²⁵ wskazano, że tymczasowe aresztowanie można zastosować, gdy istnieją dowody, że doszło do popełnienia przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności wynoszącą 2 lata lub więcej (lub krótszą – w przypadku, gdy oskarżony ma już kartotekę kryminalną). Natomiast w Szwecji osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa, za które grozi kara pozbawienia wolności na okres co najmniej 1 roku, można zatrzymać, jeżeli istnieje ryzyko ucieczki, niszczenia dowodów lub ponownego popełnienia przestępstwa (rozdział 24 art. 1 kodeksu postępowania sądowego²⁶). Ponadto w niektórych państwach stosowana jest przesłanka ryzyka stanowienia zagrożenia dla porządku publicznego (np. w Belgii, Estonii, Francji czy Holandii).

²³ *Rights of suspects and accused persons who are in pre-trial detention (exploratory study)*, European Commission, November 2022, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/83b9e28f-6954-11ed-b14f-01aa75ed71a1/language-en>.

²⁴ *Decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988, n. 447. Approvazione del codice di procedura penale*, GU n.250 del 24-10-1988 - Suppl. Ordinario n. 92, tekst w j. włoskim: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.del.presidente.della.repubblica:1988-09-22:447>.

²⁵ *Real Decreto de 14 de septiembre de 1882 por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, BOE-A-1882-6036 ze zm., tekst w j. hiszpańskim: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036&tn=1&p=20250103>.

²⁶ *Rättegångsbalk (1942:740)*, tekst w j. szwedzkim: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/rattgangsbalk-1942740_sfs-1942-740/.

Wśród przesłanek występujących w wielu państwach wskazać można: brak powiązań z danym krajem lub brak stałego miejsca zamieszkania w tym kraju i związane z tym ryzyko ucieczki (Belgia, Finlandia), nieznaną lub niepewną tożsamość oskarżonego (Finlandia, Słowenia), ryzyko, że oskarżony nie będzie przestrzegał nałożonych przez sąd warunków (Malta) oraz ryzyko dla bezpieczeństwa oskarżonego (Chorwacja, Francja, Malta, Portugalia, Słowacja)²⁷.

W części państw wskazano w przepisach maksymalną długość trwania tymczasowego aresztowania. Np. w Niemczech jest to 6 miesięcy, a dłuższy okres jest możliwy tylko w wyjątkowych sytuacjach, np. gdy szczególne trudności lub nietypowy zakres postępowania lub inny ważny powód nie pozwalają na wydanie wyroku i uzasadniają dalsze stosowanie aresztu (§ 121 kodeksu postępowania karnego²⁸). We Włoszech maksymalny łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania wynosi 2 lata, 4 lata albo 6 lat, w zależności od ustawowego zagrożenia karą za zarzucane przestępstwo (art. 303 ust. 4 kodeksu postępowania karnego²⁹). Maksymalny łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania wynosi 2 lata w przypadku przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności, której maksymalny ustawowy wymiar nie przekracza 6 lat, 4 lata – w przypadku przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności przekraczającą 6 lat, ale nieprzekraczającą 20 lat, oraz 6 lat – w przypadku przestępstw zagrożonych karą dożywotniego pozbawienia wolności albo karą pozbawienia wolności, której maksymalny ustawowy wymiar przekracza 20 lat. Maksymalnego okresu trwania aresztu nie wskazano np. we Francji, gdzie zgodnie z art. 144-1 kodeksu postępowania karnego³⁰ areszt tymczasowy nie może trwać „dłużej niż rozsądny okres”, biorąc pod uwagę powagę czynów, o które oskarżono osobę podejrzaną, i złożoność śledztwa niezbędnego do ustalenia prawdy.

W zakresie udostępniania akt w sprawach o zastosowanie tymczasowego aresztowania w części państw UE dostęp do akt może być realizowany w formie papierowej lub w wersji elektronicznej. Proces digitalizacji akt jest w toku na przykład we Francji i w Niemczech³¹. We Francji zgodnie z art. 114 kodeksu postępowania karnego³² akta postępowania są udostępniane obrońcy najpóźniej cztery dni robocze przed przesłuchaniem osoby, którą reprezentuje, a po pierwszym stawianiu przed sędzią śledczym pozostają do jego dyspozycji w toku postępowania. Po pierwszym stawianiu obrońca może również uzyskać kopię całości lub części akt, przy czym jeżeli akta zostały zdigitalizowane, kopia jest przekazywana w postaci elektronicznej. W Niemczech, zgodnie z § 147 kodeksu postępowania karnego³³, obrońca ma prawo do wglądu do akt będących w dyspozycji sądu lub takich, które musiałyby zostać przedłożone sądowi w razie wniesienia aktu oskarżenia, a także do zapoznania się z dowodami znajdującymi się

²⁷ *Rights of suspects and accused...*, op. cit., s. 55-58.

²⁸ *Strafprozeßordnung StPO...*, op. cit.

²⁹ *Decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988...*, op. cit.

³⁰ *Code de procédure pénale...*, op. cit..

³¹ S. Tarapata, D. Zając, W. Górski, M. Słomka, *Tymczasowe aresztowanie w Polsce. Dlaczego jest źle? Jak powinno być? Analiza prawna na tle przepisów państw Europy*, red. M. Małecki, Kraków 2023, https://kipk.pl/wp-content/uploads/2023/10/kipk_tymczasowearesztowanieraport.pdf, s. 126.

³² *Code de procédure pénale...*, op. cit.

³³ *Strafprozeßordnung StPO...*, op. cit.

w urzędowym depozycie. § 32f kodeksu postępowania karnego przewiduje, że wgląd do akt elektronicznych przyznaje się poprzez udostępnienie treści akt do pobrania lub poprzez przekazanie treści akt przy użyciu bezpiecznej metody transmisji. Na uzasadniony wniosek dostęp do akt może zostać zapewniony również poprzez umożliwienie zapoznania się z aktami elektronicznymi w siedzibie właściwego organu.

Ad 4.

Systemy państw członkowskich UE różnią się pod względem zbierania, wykorzystania i dopuszczalności dowodów, a także wykorzystywania materiałów z kontroli operacyjnej³⁴. W wielu porządkach prawnych nie obowiązuje automatyczna reguła wyłączenia każdego dowodu uzyskanego z naruszeniem prawa. O dopuszczalności rozstrzyga się z uwzględnieniem charakteru naruszenia, jego wpływu na rzetelność postępowania, wiarygodności dowodu oraz wagi interesu wymiaru sprawiedliwości. Przykładowo na Litwie sąd ocenia, czy naruszenie pozbawiło oskarżonego praw gwarantowanych ustawą albo istotnie je ograniczyło. W Szwecji wyłączenie dowodu traktowane jest jako środek wyjątkowy, zastrzeżony zwłaszcza dla najpoważniejszych naruszeń, takich jak tortury. W Holandii reakcją na nielegalne uzyskanie dowodu może być nie tylko jego wyłączenie, lecz także np. redukcja kary albo stwierdzenie nierzetelności całego postępowania³⁵. Natomiast w części państw obowiązują wyraźnie sformułowane ustawowe reguły wyłączenia dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa, ograniczające możliwość wykorzystania takich dowodów w postępowaniu karnym. W Chorwacji, zgodnie z art. 10 kodeksu postępowania karnego³⁶, orzeczenia sądowe nie mogą opierać się na dowodach uzyskanych w sposób niezgodny z prawem (dowodach nielegalnych). Za dowody nielegalne uważa się: 1) dowody uzyskane z naruszeniem zakazu stosowania tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, przewidzianego w Konstytucji, ustawie lub prawie międzynarodowym; 2) które zostały uzyskane z naruszeniem prawa do obrony oraz prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego gwarantowanego przez Konstytucję, ustawę lub prawo międzynarodowe, o ile zostanie to stwierdzone przez sąd w drodze konkretnej oceny równowagi między interesem publicznym związanym z prowadzeniem postępowania karnego a ochroną praw jednostki, wagi przestępstwa, wagi naruszenia podstawowego prawa człowieka i możliwości jego naprawienia, charakteru środka, w wyniku którego prawo to zostało naruszone, zgody osoby, której prawo zostało naruszone, oraz innych okoliczności; 3) które zostały uzyskane z naruszeniem przepisów postępowania karnego i które są wyraźnie przewidziane w kodeksie postępowania karnego; 4) uzyskane na podstawie dowodów niezgodnych z prawem, chyba że mogłyby zostać uzyskane innymi zgodnymi z prawem środkami. W Hiszpanii zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy organicznej

³⁴ B. Garamvölgyi, K. Ligeti, A. Ondrejová, M. von Galen, *Admissibility of Evidence in Criminal Proceedings in the EU*, "eucrim" 2020, Vo. 15(3), pp. 201–208, <https://eucrim.eu/articles/admissibility-evidence-criminal-proceedings-eu/>.

³⁵ *Unlawful evidence in Europe's courts: principles, practice and remedies*, Fair Trials, October 2021, <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2021/11/DREP-report.pdf>.

³⁶ *Zakon o kaznenom postupku*, tekst w j. chorwackim: <https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku>.

o władzy sądowniczej³⁷, we wszelkiego rodzaju postępowaniach obowiązuje zasada dobrej wiary. Dowody uzyskane bezpośrednio lub pośrednio z naruszeniem praw lub wolności podstawowych nie będą miały mocy prawnej. Sędziowie oraz sądy odrzucają z uzasadnionych powodów wnioski, wnioski procesowe i zarzuty, które zostały zgłoszone z oczywistym nadużyciem prawa lub wiążą się z nadużyciem prawa lub procedury. We Włoszech, zgodnie z art. 191 kodeksu postępowania karnego³⁸, dowody z naruszeniem zakazów określonych przez prawo nie mogą być wykorzystane. Niemożność wykorzystania dowodów może zostać stwierdzona z urzędu na każdym etapie i w każdej instancji postępowania. Oświadczenia lub informacje uzyskane w wyniku popełnienia przestępstwa tortur nie mogą być w żadnym wypadku wykorzystywane, z wyjątkiem sytuacji, gdy dotyczą one osób oskarżonych o popełnienie tego przestępstwa i wyłącznie w celu udowodnienia ich odpowiedzialności karnej.

V. Skutki prawne projektowanej ustawy

1.

Projektowane zmiany zmierzają do modyfikacji istniejących regulacji Kodeksu postępowania karnego w zakresie m.in. prawa do pomocy tłumacza, prawa do pomocy obrońcy, stosowania tymczasowego aresztowania, tzw. dowodów nielegalnych, wykorzystania informacji z kontroli operacyjnej i procesowej kontroli i utrwalaniu rozmów, a także zwiększania gwarancji procesowych uczestników postępowania karnego. Wnioskodawcy deklarują, że przedłożone propozycje stanowią odpowiedź na sygnalizowaną potrzebę dostosowania obowiązujących regulacji prawa karnego procesowego do standardów konstytucyjnych i międzynarodowych. Jednocześnie wskazują, że część projektowanych rozwiązań stanowi powtórzenie rozwiązań przyjętych w ustawie z dnia 27 lutego 2026 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 1600), której podpisania odmówił Prezydent RP. Z uwagi na szeroki zakres projektowanych zmian, poniższe uwagi będą dotyczyły najważniejszych rozwiązań objętych projektem, zazwyczaj budzących wątpliwości co do ich poprawności legislacyjnej.

Prawo dostępu do obrońcy

Na wstępie należy zaznaczyć, że projektowane zmiany zmierzają m.in. do wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności³⁹. Z treści art. 3 dyrektywy 2013/48/UE wynika, że na gruncie

³⁷ Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, BOE núm. 157, de 02/07/1985, tekst w j. hiszpańskim: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>.

³⁸ Decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988..., op.cit.

³⁹ Dz. Urz. UE L 294 z 6.11.2013, s. 1; ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2013/48/oj>.

polskiego procesu karnego prawo dostępu do obrońcy powinno przysługiwać następującym podmiotom, począwszy od najwcześniejszego momentu spośród wskazanych poniżej sytuacji (art. 3 ust. 2 *in principio* dyrektywy 2013/48/UE), tj. podejrzanemu w związku z przesłuchaniem w tym charakterze (art. 71 § 1 k.p.k., art. 301 k.p.k. i art. 313 k.p.k.), czynnością jego okazania (art. 74 § 2 pkt 1 k.p.k.) oraz udziałem w konfrontacji i eksperymencie procesowym (art. 316 § 1 i 2 k.p.k., art. 317 k.p.k.); podejrzanemu, który został pozbawiony wolności w związku z zarzutem popełnienia przestępstwa, np. zatrzymany, tymczasowo aresztowany (art. 245 § 1 k.p.k., art. 249 § 5 k.p.k.); osobie podejrzananej, która została zatrzymana (art. 244 k.p.k., art. 247 k.p.k.); czy osobie podejrzananej w związku z czynnością jej okazania (art. 74 § 3 k.p.k. w zw. z § 2 pkt 1 k.p.k.). Natomiast z art. 2 ust. 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania⁴⁰ wynika, że na gruncie polskiego procesu karnego podejrzanym i oskarżonym, którzy zgodnie z dyrektywą 2013/48/UE mają prawo dostępu do adwokata (radcy prawnego) i jednocześnie zostali pozbawieni wolności, zachodzi przypadek obrony obligatoryjnej lub też mają prawo do wzięcia udziału w okazaniu, konfrontacji lub eksperymencie procesowym, należy zapewnić pomoc prawną obrońcy z urzędu, jeżeli nie mają wystarczających środków na pokrycie pomocy obrońcy.

Kluczowe znaczenie przy wyborze sposobu dostosowania przepisów polskiej procedury karnej do obu dyrektyw ma to, że dyrektywa 2013/48/UE wiąże prawo do dostępu do adwokata nie tylko z uzyskaniem w sposób formalny procesowego statusu podejrzanego, ale również z każdym powiadomieniem osoby „w inny sposób”, że jest podejrzana o popełnienie przestępstwa (art. 2 dyrektywy 2013/48/UE). Ponadto zakres wskazanych powyżej czynności procesowych, w toku których należy zapewnić osobie dostęp do adwokata (zatrzymanie, pierwsze przesłuchanie, okazanie, konfrontacja, eksperyment procesowy – art. 3 ust. 2 i 3 dyrektywy 2013/48/UE), obejmuje czynności dokonywane obecnie również wobec osoby podejrzananej, czyli przed przedstawieniem zarzutów w postępowaniu karnym. Wskazane okoliczności uzasadniają dokonanie zmiany definicji podejrzanego w procesie karnym przez „oderwanie” jej od instytucji przedstawienia zarzutów albo przyznanie „punktowe” możliwości korzystania z pomocy obrońcy, gdy organy podejmują wobec osoby podejrzananej pierwszą czynność procesową ukierunkowaną na jej ściganie. Biorąc pod uwagę, że drugie rozwiązanie jest trudne w realizacji w płaszczyźnie normatywnej oraz faktycznej, zwłaszcza, gdy wejdą w grę takiej czynności jak np. zatrzymanie takiej osoby, przeprowadzenie jej okazania, przeszukania tej osoby lub zajmowanego przez nią lokalu lub jej pojazdu, pobranie od tej osoby materiałów biologicznych do badań na podstawie art. 74 § 2 k.p.k. lub zarządzenie wobec niej podsłuchu procesowego, należałoby ponownie rozważyć zmianę definicji podejrzanego poprzez uznanie, że jest nim osoba „co do której zebrane dowody dostatecznie uzasadniają podejrzenie popełnienia przez nią przestępstwa i wobec której podjęto czynność procesową ukierunkowaną na jej

⁴⁰ Dz. Urz. UE L 297 z 4.11.2016, s. 1; ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2016/1919/oj>.

ściganie⁴¹. Tylko bowiem w ten sposób możliwe jest uczynienie zadość standardowi wynikającemu z przywołanych powyżej aktów prawa unijnego.

Warto też zauważyć, że Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w swoim orzecznictwie wyraźnie przyjmuje, że dyrektywa 2013/48/UE i dyrektywa 2012/13/UE mają zastosowanie do osoby, co do której istnieją informacje o tym, że popełniła przestępstwo (np. posiada nielegalne substancje) i przeprowadzono wobec niej czynność taką jak jej przeszukanie i zatrzymanie nielegalnych substancji, a więc czynność nakierowaną na ściganie tej osoby, przy czym bez znaczenia dla korzystania z uprawnień gwarantowanych przez wskazane dyrektywy jest, że osoba ta nie została oficjalnie poinformowana o tym, że ma status podejrzanego (zob. wyrok TSUE z 7 września 2023 r., w sprawie C-209/22).

Niezależnie od tego należy dodać, że w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego osoba podejrzana jest podmiotem, któremu przysługuje prawo do obrony zagwarantowane w art. 42 ust. 2 Konstytucji. Choć zdaniem TK momentem tym zazwyczaj jest chwila postawienia zarzutów, a więc chwila kiedy występuje już uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, to jednak TK podzielił stanowisko Sądu Najwyższego uznające, że „prawo do obrony, o którym mowa w art. 42 ust. 2 Konstytucji odnosi się także do tej fazy postępowania, która poprzedza formalne postawienie zarzutów danej osobie. Tym samym Trybunał uznał, że „nie formalne postawienie zarzutu popełnienia przestępstwa, lecz już pierwsza czynność organów procesowych skierowana na ściganie określonej osoby czyni ją podmiotem prawa do obrony”⁴².

Projekt przewiduje uchylenie § 2-4 w art. 73 k.p.k. Przepisy te zakładają, że w postępowaniu przygotowawczym prokurator, udzielając zezwolenia na porozumiewanie się z obrońcą, może zastrzec w szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego, że będzie przy tym obecny sam lub osoba przez niego upoważniona. Poza tym, jeżeli wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego, prokurator, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, może również zastrzec kontrolę korespondencji podejrzanego z obrońcą. Wskazane ograniczania nie mogą być utrzymywane ani dokonane po upływie 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania podejrzanego. W uzasadnieniu projektu akcentuje się, że nowe brzmienie art. 73 k.p.k. zmierza do wyeliminowania aktualnie obowiązujących ograniczeń w zakresie poufności kontaktów podejrzanego i jego obrońcy oraz pozostaje w zgodzie z zapisami dyrektywy 2013/48/UE, która „w odniesieniu do poufności kontaktu z obrońcą nie pozwala na wprowadzenie ograniczeń w kontaktach podejrzanego z obrońcą, które obecny Kodeks postępowania karnego przewiduje”⁴³. Należy podzielić tezę, że

⁴¹ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm X kadencji, druk sejmowy nr 1600.

⁴² Zob. wyrok TK z 11 XII 2012 r., sygn. akt K 37/11, OTK-A 2012, nr 11, poz. 133 – pkt III.2.3 uzasadnienia; wyrok SN z 9 II 2004 r., sygn. akt V KK 194/03, OSNKW nr 4/2004, poz. 42 oraz uchwały SN z: 26 IV 2007 r., sygn. akt I KZP 4/07, OSNKW nr 6/2007, poz. 45 oraz z 20 IX 2007 r., sygn. akt I KZP 26/07, OSNKW nr 10/2007, poz. 71; takie stanowisko SN Trybunał powołał w wyroku z 3 VI 2008 r. w sprawie o sygn. akt K 42/07, pkt III 3. uzasadnienia, zob. też A. M. Tęcza-Paciorek, *Pojęcie osoby podejrzanego i jej uprawnienia*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 11, s. 56-57 oraz B. Nita, *Dostęp osoby zatrzymanej do pomocy obrońcy. Uwagi w związku z wyrokiem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 10 marca 2009 r. w sprawie Płonka przeciwko Polsce*, „Palestra” 2011, nr 11-12, s. 43.

⁴³ Uzasadnienie projektu, s. 52.

umożliwienie podejrzanemu tymczasowo aresztowanemu kontaktu z obrońcą stanowi podstawowy element prawa do obrony. Dlatego sposób ukształtowania tych relacji powinien zapewniać podejrzanemu takie warunki korzystania z pomocy obrońcy i takie możliwości w tym zakresie, aby pomoc ta była realna i efektywna. W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC) podkreśla się, że najistotniejszym problemem z punktu widzenia możliwości przygotowania obrony jest kwestia nieograniczonego kontaktu oskarżonego pozbawionego wolności ze swoim obrońcą⁴⁴. Twierdzi się wręcz, że prawo oskarżonego do komunikacji ze swym adwokatem poza zasięgiem słuchu osoby trzeciej należy do podstawowych wymogów rzetelnego procesu w społeczeństwie demokratycznym. Jeżeli obrońca nie może naradzić się z klientem ani uzyskać poufnych instrukcji od klienta w sposób nienadzorowany, jego pomoc traci wiele ze swej skuteczności, podczas gdy Konwencja ma na celu gwarantowanie praw, które są praktyczne i skuteczne. Dlatego też przywilej ten zachęca do otwartej i szczerzej komunikacji pomiędzy klientami a obrońcami oraz stanowi ważną gwarancję prawa osoby do obrony⁴⁵. Dodaje się także, że brak możliwości naradzenia się przez obrońcę ze swym klientem i otrzymanie poufnych informacji bez nadzoru oznacza, iż świadczona pomoc prawna może stracić wiele ze swojej efektywności, podczas gdy Konwencja ma gwarantować prawa, które są rzeczywiste i skuteczne⁴⁶.

Konwencja nie zawiera przepisu mówiącego wprost, od jakiego momentu osoba pozbawiona wolności musi mieć zapewnioną możliwość kontaktu ze swoim obrońcą. Z tego powodu budowa standardu minimalnego powinna następować poprzez linię orzecniczą ETPC i wypowiedzi doktryny. W zakresie prawa podejrzanego tymczasowo aresztowanego do kontaktu z obrońcą prezentowane jest stanowisko, zgodnie z którym uprawnienie do kontaktu z obrońcą powinno być zagwarantowane podejrzanemu od samego początku, to jest od momentu zatrzymania. W wyroku w sprawie *Yurttas przeciwko Turcji*⁴⁷ ETPC podkreślił, że pomoc adwokata, szczególnie dla osoby pozbawionej wolności, jest niezbędna począwszy od początkowej fazy śledztwa. Istotna jest bowiem obecność obrońcy już przy pierwszych przesłuchaniach podejrzanego, na przykład w związku z decyzjami o zastosowaniu środków zapobiegawczych, w szczególności w przypadku konieczności udzielenia pomocy w ewentualnym formułowaniu środków odwoławczych. Zbieżna myśl została wyrażona w sprawie *Dayanan przeciwko Turcji*, w której ETPC stwierdził, że podejrzanym musi mieć możliwość uzyskania pomocy prawnej niezwłocznie z chwilą zatrzymania, niezależnie od tego, czy jest przesłuchiwany przez policję. Trybunał podkreślił, że skorzystanie z obrońcy na tak wczesnym etapie, ma zapewnić, że podejrzanym ma dostęp do wszelkich usług

⁴⁴ Wyrok ETPC z 8 II 1996 r. w sprawie *John Murray przeciwko Wielkiej Brytanii*, skarga nr 18731/91; A. Sakowicz, *Prawo podejrzanego tymczasowo aresztowanego do kontaktu z obrońcą (wybrane aspekty konstytucyjne i prawnomiędzynarodowe)* [w:] P. Hofmański (red.), *FIAT IUSTITIA PEREAT MUNDUS. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, Warszawa 2014, s. 475-500.

⁴⁵ Wyrok ETPC z 13 I 2009 r. w sprawie *Rybacki przeciwko Polsce*, skarga nr 52479/99.

⁴⁶ Wyrok ETPC z 28 XI 1991 r. w sprawie *S. przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 12629/87 i 13965/88, § 48; wyrok ETPC z 13 V 1980 r. w sprawie *Artico przeciwko Włochom*, seria A nr 37, § 33; wyrok ETPC z 13 I 2009 r. w sprawie *Rybacki v. Polska*, skarga nr 52479/99, § 56.

⁴⁷ Wyrok ETPC z 27 V 2004 r. w sprawie *Yurttas przeciwko Turcji* Izba (Seksja III), skarga nr 25143/94 i 2777098/95, § 76.

składających się na doradztwo prawne, takich jak omówienie sprawy, przygotowanie linii obrony, zebranie dowodów, przygotowanie przesłuchania, udzielenie pomocy oskarżonemu który jest w trudnej sytuacji oraz sprawdzenie warunków, w jakich zatrzymany przebywa⁴⁸. Także w sprawie *Pishchalnikov przeciwko Rosji* ETPC wyjaśnił, dlaczego fundamentalne znaczenie ma zapewnienie podejrzanemu obrońcy w trakcie postępowania przygotowawczego (lub czynności wyjaśniających) wskazując, iż „na takim etapie postępowania oskarżony (obwiniony) jest często szczególnie bezbronny (...). W większości przypadków ten rodzaj bezbronności zrekompensować może należycie jedynie pomoc obrońcy, którego zadaniem jest między innymi udzielenie pomocy, aby osoba taka nie dostarczała dowodów na swoją niekorzyść”⁴⁹.

Trybunał dostrzega także, że zachowanie skarżącego w początkowej fazie postępowania może mieć istotne znaczenie dla dalszego przebiegu procesu i oddziaływać na możliwość realizacji jego uprawnień poprzez ograniczenie możliwości późniejszej obrony przed sądem. W wyroku w sprawie *John Murray przeciwko Wielkiej Brytanii*⁵⁰ zauważył, że odmowa dopuszczenia obrońcy w początkowej fazie postępowania skutkuje uznaniem całego postępowania za naruszające standard rzetelności. Trybunał uznał, że w tym szczególnym momencie oskarżony jest najbardziej narażony na niewłaściwe formy nacisku i z tego względu wymaga on pomocy prawnej, chyba, że podsądny w sposób jasny i świadomy zrzeka się prawa do posiadania adwokata⁵¹.

Z orzecznictwa strasburskiego wyłania się obraz, że podejrzany ma prawo do nieskrępowanego kontaktu z adwokatem⁵². Nie oznacza to, że prawo do nieskrępowanego kontaktu z adwokatem nie może wiązać się z nadzorem na etapie postępowania przygotowawczego w celu zapobiegania spiskowi⁵³, nowym przestępstwom⁵⁴ lub w celu ochrony świadków⁵⁵. Dodaje się przy tym, że sposób i czas trwania nadzoru nad spotkaniami podejrzanego z adwokatem musi: a) mieć istotne powody, to znaczy uzasadnione podstawy podejrzenia nie tylko samego podejrzanego, ale także i adwokata o udział lub pomoc w jakichkolwiek szkodliwych działaniach, ocena tej kwestii podlega testowi obiektywnemu i b) być proporcjonalna⁵⁶. Dlatego też, w orzecznictwie ETPC stwierdza się, iż stanowi naruszenie art. 6 ust. 3 lit. c EKPC np. gdy funkcjonariusz policyjny sprawuje nadzór nad prawie wszystkimi spotkaniami skarżącego z adwokatem na etapie postępowania przygotowawczego w sprawie dotyczącej ponadto szesnastu innych podejrzanych, pomimo braku uzasadnionych podejrzeń, że adwokat mógł być zamieszany w spisek, podczas których uniemożliwiono im także wymienianie jakichkolwiek nazwisk, wobec braku jakichkolwiek uzasadnionych podejrzeń, że

⁴⁸ Wyrok ETPC z 13 X 2009 r. w sprawie *Dayanan przeciwko Turcji*, § 32.

⁴⁹ Wyrok ETPC z 24 IX 2009 r. w sprawie *Pishchalnikov przeciwko Rosji*, § 69.

⁵⁰ Wyrok ETPC z 8 II 1996 r. w sprawie *John Murray przeciwko Wielkiej Brytanii*, skarga nr 18731/91.

⁵¹ Wyrok ETPC z 23 II 2010 r. w sprawie *Yoldaş przeciwko Turcji*, § 46-55.

⁵² Wyrok ETPC z 2 XI 2010 r., *Sakhnovskiy przeciwko Rosji* (WI), § 99-107.

⁵³ Wyrok ETPC z 28 XI 1991 r. w sprawie *S. przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 12629/87, § 48-51.

⁵⁴ Wyrok ETPC z 16 X 2002 r. w sprawie *Brennan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, § 42-63.

⁵⁵ Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 10 VII 1985 r. w sprawie *Kurup przeciwko Danii*, skarga nr 11219/84.

⁵⁶ Wyrok ETPC z 16 X 2002 r. w sprawie *Brennan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*; wyrok ETPC z 28 XI 1991 r. w sprawie *S. przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 12629/87 i 13965/88, § 48.

adwokat mógł zgodzić się na przekazywanie jakichkolwiek szkodliwych informacji podejrzanym przebywającym na wolności⁵⁷. W obu sytuacjach uznano powzięte środki za nieadekwatne i naruszające prawo do obrony. Podobnie stwierdzono naruszenie art. 6 ust. 3 lit. c EKPC poprzez ograniczenie prawa do korzystania z pomocy adwokata przez umieszczenie szklanej szyby oddzielającej tymczasowo aresztowanego i obrońcę. W takiej sytuacji był utrudniony kontakt między nimi, gdyż zachodził brak możliwości przekazywania dokumentów oraz występowała konieczność podnoszenia głosu w celu porozumiewania się między wskazanymi podmiotami, co wykluczało jakąkolwiek poufność i dyskrecję⁵⁸. Mimo tych uwag należy wskazać, że ETPC zakłada możliwość istnienia ograniczeń nieskrępowanych kontaktów tymczasowo aresztowanego z obrońcą np. co do liczby i długości spotkań, zwłaszcza podczas postępowania przygotowawczego⁵⁹.

W zakresie oceny projektowanej propozycji nowego brzmienia art. 73 k.p.k. nie można pominąć tego, że w wyroku z 17 lutego 2004 r. (sygn. akt SK 39/02) Trybunał Konstytucyjny uznał, iż zarządzenie prokuratora w sprawie jego obecności podczas kontaktów tymczasowo aresztowanego z obrońcą w trybie art. 73 § 2 k.p.k. stanowi dopuszczalne ograniczenie gwarancji konstytucyjnych i jest zgodny z art. 42 ust. 2 i art. 78 Konstytucji⁶⁰. W stanie faktycznym sprawy, która zawisła przed TK, skarżący wskazał, że przepis art. 73 § 2 k.p.k. narusza zasady prawa do obrony oraz zaskarżalności orzeczeń, ponieważ – jego zdaniem – prawo do obrony może być ograniczone jedynie na warunkach określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji, tymczasem zastrzeżenie obecności osoby trzeciej (upoważnionej przez prokuratora), przy porozumiewaniu się obrońcy z podejrzanym w ciągu 14 dni od zastosowania tymczasowego aresztowania, nie jest konieczne w demokratycznym państwie prawnym dla zapewnienia jego bezpieczeństwa ani porządku publicznego. Skarżący wskazał, że obrońcą może być jedynie osoba uprawniona do obrony według przepisów ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze⁶¹, co oznacza, że obrońcami nie są osoby przypadkowe. Tym samym, w ocenie skarżącego, brak jest podstaw do ustawowego ograniczania prawa do obrony poprzez uniemożliwianie swobodnego kontaktu podejrzanego tymczasowo aresztowanego z obrońcą. Skarżący stwierdził też, że brak kontroli instancyjnej nad zastrzeżeniami, o których mowa w art. 73 § 2 k.p.k., stwarza możliwość nadmiernej uznaniowości i dowolności, mimo regulaminowego unormowania, wskazującego na wyjątkowy charakter tego środka. Trybunał Konstytucyjny nie podzielił tych zarzutów i wskazał, że treść art. 73 § 2 k.p.k. mieści się w wyznaczonych przez art. 31 ust. 3 Konstytucji granicach ustanawiania ograniczeń w korzystaniu z wolności i praw. Uznał, że ograniczenie prawa oskarżonego do porozumiewania się z jego obrońcą pod nieobecność innych osób – w kształcie unormowanym przepisami Kodeksu – nie stanowi nadmiernej ingerencji w prawo do obrony. Wynika to przede wszystkim z krótkotrwałego – bo zaledwie 14-dniowego okresu, w którym prokurator może

⁵⁷ Wyrok ETPC z 16 X 2002 r. w sprawie *Brennan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*.

⁵⁸ Wyrok ETPC z 4 X 2005 r. w sprawie *Sarban przeciwko Mołdowa*, skarga nr 3456/05.

⁵⁹ Decyzja ETPC z 9 VII 1981 r. w sprawie *Kröcher i Möller przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 8463/78; wyrok ETPC z 10 V 2007 r. w sprawie *Modarca przeciwko Mołdawii*, skarga nr 14437/05; A. Sakowicz, *Prawo podejrzanego tymczasowo aresztowanego do kontaktu z obrońcą...* op. cit., s. 475-500.

⁶⁰ OTK-A 2004, nr 2, poz. 7.

⁶¹ Dz. U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1058, ze zm.

ograniczyć swobodę kontaktów oskarżonego z obrońcą. Ograniczenie to – jak zauważa TK – nie może mieć zasadniczego wpływu na sytuację procesową oskarżonego i nie stanowi przeszkody w przygotowywaniu obrony, ponieważ obrona ta – zarówno w sensie materialnym jak i formalnym – jest realizowana i nie ma żadnych przeszkód w kontakcie oskarżonego i jego obrońcy, a jedynie ograniczenie dotyczy jawnej obecności osoby trzeciej. Nie sposób podzielić tego zapatrywania. Nikt nie ma wątpliwości co do tego, że zastrzeżenie obecności osoby trzeciej (upoważnionej przez prokuratora), przy porozumiewaniu się obrońcy z podejrzanym w ciągu 14 dni od zastosowania tymczasowego aresztowania, wpływa negatywnie nie tylko na kształt linii obrony na tym etapie postępowania karnego, lecz także *de facto* wyłącza swobodną możliwość porozumienia z obrońcą w zakresie korzystania z uprawnień procesowych. Nie jest też właściwym uzasadnianie takiego ograniczenia twierdzeniem, że „zarządzenie ograniczające swobodę porozumiewania się oskarżonego z obrońcą podczas nieobecności innych osób musi być uzasadnione ważnym interesem toczącego się postępowania. Ma ono istotne znaczenie zwłaszcza we wstępnej fazie postępowania, gdy zachodzi obawa matactwa, albo konieczność sprawdzenia alibi”⁶². Trzeba jednak zauważyć, że powyższy pogląd bazuje na nieuzasadnionym przekonaniu, iż działania obrońców na wstępnym etapie stosowania tymczasowego aresztowania nie służą interesom postępowania przygotowawczego, ponieważ obrońcy uczestniczą w matactwie, pośredniczą w przekazywaniu informacji osobom trzecim, a przez to utrudniają prawidłowy tok postępowania przygotowawczego. Jeżeli rzeczywiście takie przypadki mały miejsce, należy rozważyć pociągnięcie obrońców dopuszczających się takich zachowań do odpowiedzialności karnej bądź dyscyplinarnej, nie zaś afirmować tezę niweczącą prawo do obrony na wczesnym etapie stosowania wobec podejrzanego środka izolacyjnego. Niewątpliwie pozbawienie go swobodnego kontaktu z obrońcą, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, oznacza, że wartość pomocy obrońcy ulega znacznemu obniżeniu, o ile nie traci praktycznego znaczenia. I właśnie z tej perspektywy, nie można zaakceptować poglądu TK optującego za zgodnością przepisu art. 73 § 3 k.p.k. z art. 42 ust. 2 Konstytucji, gdyż przewidziane w art. 73 § 2 k.p.k. ograniczenie prawa do obrony może mieć zasadniczy wpływ na sytuację procesową podejrzanego i stanowić przeszkodę w przygotowywaniu obrony⁶³.

Kształtem rozwiązań w zakresie kontroli korespondencji między tymczasowo aresztowanym podejrzanym a obrońcą zajął się także Trybunał Konstytucyjny. W wyroku TK z 10 grudnia 2012 r. (sygn. akt K 25/11), badając zgodności art. 73 § 3 k.p.k. stanowiącego, iż „prokurator może również zastrzec kontrolę korespondencji podejrzanego z obrońcą” na okres nieprzekraczający 14 dni, stwierdził, że powyższy przepis nie tylko nie określa elementów treściowych wprowadzonego ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnego prawa do obrony, lecz także narusza istotę tego prawa, co powoduje jego niezgodność z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Konstatacja ta wynika z przekonania Trybunału, iż przepis art. 73 § 3 k.p.k. nie precyzuje okoliczności, w których możliwe jest skorzystanie przez

⁶² Wyrok TK z 17 II 2004 r., sygn. akt SK 39/02, OTK-A 2004, nr 2, poz. 7.

⁶³ A. Sakowicz, *Prawo podejrzanego tymczasowo aresztowanego do kontaktu z obrońcą... op. cit.*, s. 485 i n.

prokuratora z możliwości ograniczenia prawa do obrony poprzez kontrolę korespondencji. Brak było w nim jakiegokolwiek przesłanki, która limitowałaby swobodę prokuratora przy podejmowaniu rzeczowej kontroli korespondencji.

Ustawodawca, dążąc do wykonania wyroku TK z 10 grudnia 2012 r. (sygn. akt K 25/11), dokonał nowelizacji przepisu art. 73 § 2 i 3 k.p.k.⁶⁴ w ten oto sposób, że „w postępowaniu przygotowawczym prokurator, udzielając zezwoleń na porozumiewanie się, może zastrzec w szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego, że będzie przy tym obecny sam lub osoba przez niego upoważniona” (§ 2). Z tych samych względów możliwym jest zastrzeżenie kontroli korespondencji podejrzanego z obrońcą (§ 3). Z uwagi na to, że nie uległ zmianie przepis § 4, w dalszym ciągu zastrzeżenia, o których mowa w § 2 i 3, mogą być utrzymywane tylko w okresie 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania podejrzanego. Porównując obowiązujące brzmienie z wersją poprzednią odnotować trzeba przede wszystkim to, iż uległy uściśleniu przesłanki, od spełnienia których uzależniona jest możliwość podjęcia przez prokuratora decyzji w przedmiocie ograniczenia swobodnego kontaktu podejrzanego tymczasowo aresztowanego z obrońcą. W tym zakresie wprowadzona została podwójna kwantyfikacja okoliczności uzasadniających ograniczenie powyższego kontaktu poprzez posłużenie się kryterium „szczególnie uzasadnionych wypadków, jeżeli wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego”. Bowiem po pierwsze ma to miejsce w szczególnie uzasadnionych wypadkach, a więc w sytuacji przekraczających ramy normalności, a po drugie, gdy wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego.

Wnioskodawcy wskazują, że przepisy dyrektywy 2013/48/UE wykluczają przełamywanie poufności kontaktu zatrzymanego z obrońcą, a tym samym nie pozwala na istnienie ograniczeń w kontaktach podejrzanego z obrońcą, które obecny Kodeks postępowania karnego przewiduje. Szczegółowe zasady związane z kontaktowaniem się przez tymczasowo aresztowanego z obrońcą określono w art. 3 dyrektywy 2013/48/UE. W ustępie 1 wskazuje się, że państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzeni i oskarżeni mieli prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. W ustępie 2 dodaje się, że podejrzeni lub oskarżeni mają prawo dostępu do adwokata bez zbędnej zwłoki. W każdym wypadku podejrzeni lub oskarżeni mają dostęp do adwokata poczynawszy od najwcześniejszego spośród następujących terminów: a) przed ich przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy; b) w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych zgodnie z ust. 3 lit. c; c) niezwłocznie po pozbawieniu wolności; d) zanim zostali wezwani do stawienia przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim stawia się przed tym sądem. Należy w tym miejscu wskazać, że – zgodnie z art. 3 ust. 5 dyrektywy – prawo podejrzanego do niezwłocznego kontaktu z obrońcą może zostać jedynie ograniczone w przypadku, gdy oddalenie geograficzne podejrzanego lub

⁶⁴ Przepis art. 73 § 2 i 3 zmieniony przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2013 r. poz. 1282. Zmiana weszła w życie z dniem 20 listopada 2013 r.

oskarżonego uniemożliwia zapewnienie prawa dostępu do adwokata bez zbędnej zwłoki po pozbawieniu go wolności.

Jednocześnie należy dodać, że przepis art. 3 ust. 3 dyrektywy wskazuje, iż prawo dostępu do adwokata pociąga za sobą zapewnienie, aby:

- a) podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do spotykania się na osobności i porozumiewania się z reprezentującym ich adwokatem, także przed przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy;
- b) podejrzani lub skarżeni mieli prawo do obecności i skutecznego udziału ich adwokata w czasie ich przesłuchiwania; taki udział musi być zgodny z procedurami określonymi w prawie krajowym, pod warunkiem że takie procedury pozostają bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania odnośnego prawa i dla jego istoty; jeżeli adwokat bierze udział w przesłuchaniu, fakt ten jest odnotowywany, z wykorzystaniem procedury protokołowania, zgodnie z prawem krajowym danego państwa członkowskiego;
- c) podejrzani lub oskarżeni mieli co najmniej prawo do obecności swojego adwokata podczas czynności dochodzeniowych lub dowodowych, w przypadku gdy czynności te są przewidziane w prawie krajowym oraz jeżeli dla danej czynności jest wymagana lub dozwolona obecność podejrzanego lub oskarżonego:
 - i. okazania w celu rozpoznania,
 - ii. konfrontacji oraz
 - iii. eksperymentów procesowych polegających na odtworzeniu przebiegu przestępstwa.

Również w zakresie uprawnień podejrzanego, o których mowa w art. 3 ust. 3 dyrektywy 2013/48/UE, regulacja unijna wprowadza ograniczenia. Wskazuje się w niej, że w wyjątkowych okolicznościach i jedynie na etapie postępowania przygotowawczego państwa członkowskie mogą zastosować czasowe odstępstwo od stosowania praw przewidzianych w art. 3 ust. 3 dyrektyw 2013/48/UE, w zakresie, w jakim jest to uzasadnione – w świetle konkretnych okoliczności danej sprawy – jednym z następujących istotnych powodów: w przypadku pilnej potrzeby zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej jakiejś osoby oraz b) w przypadku konieczności podjęcia przez organy ścigania natychmiastowego działania w celu niedopuszczenia do narażenia postępowania karnego na znaczący uszczerbek⁶⁵. Spoglądając na treść art. 73 § 2 i 3 k.p.k. oraz art. 3 ust. 3 dyrektywy 2013/48/UE należy dostrzec, że przepis krajowy nie przewiduje przesłanki odwołującej się do nagłej potrzeby działania z uwagi na dobro postępowania przygotowawczego. Nie dokonuje także stopniowania zagrożenia dla postępowania przygotowawczego. W treści art. 73 § 2 i 3 k.p.k. mowa jest tylko o ograniczeniu kontaktów tymczasowo aresztowanego z obrońcą „w szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego”, gdy zaś przepis unijny odwołuje się do „narażenia postępowania karnego na znaczący uszczerbek”. Co więcej, wymóg, aby

⁶⁵ A. Sakowicz, *Prawo podejrzanego tymczasowo aresztowanego do kontaktu z obrońcą...* op. cit., s. 585 i n.

zaistniała znaczna, jak i realna oraz bezpośrednia groźba naruszenia interesu postępowania przygotowawczego („konieczności podjęcia przez organy ścigania natychmiastowego działania”), musi zostać potwierdzony konkretnymi okolicznościami, wskazującymi na możliwość zagrożenia o takim charakterze. Wydaje się zatem wartym rozważania dokonanie takiej nowelizacji treści art. 72 § 2 i 3 k.p.k., która z jednej strony będzie zgodna z prawem unijnym, a z drugiej strony, będzie przewidywała temporalne ograniczanie kontaktu zatrzymanego z jego obrońcą na wczesnym etapie stosowania tymczasowego aresztowania.

Rodzi wątpliwości nowe brzmienie art. 87 § 1 k.p.k., wedle którego „[s]trona inna niż oskarżony, a także zatrzymany, może ustanowić pełnomocnika”, a także zmiany w treści art. 245 i 246 k.p.k., które wskazują, że zatrzymany może ustanowić pełnomocnika. Wprowadzanie tych zmian należy uznać za niezasadne. W obowiązującym stanie prawnym, na podstawie art. 245 § 1 k.p.k. zatrzymany może korzystać z pomocy adwokata lub radcy prawnego. Przepis ten przyznaje bowiem zatrzymanemu uprawnienie do niezwłocznego nawiązania w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym oraz bezpośredniej rozmowy z nim. Uprawnienia te są niezależne od siebie. Niezależnie od możliwości nawiązania kontaktu z wymienionymi osobami zatrzymany ma prawo do bezpośredniej z nimi rozmowy⁶⁶. Kontakt zatrzymanej osoby podejrzanej, w wypadku której zachodzi uzasadnione przypuszczenie popełnienia przestępstwa, z adwokatem lub radcą prawnym jest kluczowy dla zapewnienia prawa do skutecznej obrony w trakcie całego postępowania karnego. Informacje uzyskane we wstępnym stadium postępowania karnego, a więc jeszcze przed postawieniem zarzutów, mogą mieć kluczowe znaczenie dla ostatecznego rozstrzygnięcia w sprawie zatrzymanego. Ustawa nakazuje umożliwić zatrzymanemu kontakt z adwokatem lub radcą prawnym niezwłocznie, tzn. tak szybko, jak to jest możliwe po zgłoszeniu żądania. Osoba zatrzymana może powstrzymać się od udzielania organom ścigania jakichkolwiek informacji aż do czasu nawiązania kontaktu z adwokatem, gdyż w przeciwnym razie gwarancja ta pozbawiona byłaby wszelkiego sensu. Przepis art. 245 § 1 k.p.k. stanowi także, że zatrzymany ma prawo do bezpośredniej rozmowy z adwokatem lub radcą prawnym. Zatrzymujący może jednak zastrzec swą obecność tylko przy bezpośredniej rozmowie, nie ma natomiast takiego uprawnienia przy innych formach kontaktu (art. 245 § 1 in fine k.p.k.).

Warto odnotować, iż przepis art. 178 pkt 1 k.p.k. wprowadza zakaz przesłuchania w charakterze świadka adwokata lub radcy prawnego działającego na podstawie art. 245 k.p.k. Chociaż adwokat lub radca prawny działający w sytuacji, o której mowa w art. 245 § 1 k.p.k., nie jest obrońcą, to jednak z woli ustawodawcy nie wolno przesłuchiwać go w charakterze świadka co do faktów, o których dowiedział się, udzielając porady (art. 178 pkt 1 k.p.k.). Z treści art. 178 pkt 1 k.p.k. należy zatem wywodzić zakaz dowodowy wykorzystywania informacji zasłyszanych podczas rozmowy zatrzymanego z adwokatem lub radcą prawnym. Wskazane przepisy gwarantuje zbliżony standard dostępu do pomocy adwokata lub radcy

⁶⁶ J. Skorupka [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 550.

prawnego, jaki znajduje zastosowanie do podejrzanego lub oskarżonego. W tożsamy sposób został uregulowany również zakaz przesłuchania jako świadka adwokata lub radcy prawnego działającego na podstawie art. 245 § 1 k.p.k., co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę. Objęcie zakazem osób nieposiadających jeszcze formalnego statusu obrońcy gwarantuje zatrzymanemu korzystającemu z prawa do kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, że przekazane takiemu prawnikowi informacje nie zostaną przekazane organowi procesowemu. Zakaz przesłuchania prawnika udzielającego pomocy osobie zatrzymanej aktywuje się niezależnie od tego, czy adwokat lub radca prawny został formalnie umocowany do działania w ramach możliwości prawnych istniejących w czasie udzielania porady, a więc jako pełnomocnik, czy też zatrzymany ograniczył się do zasięgnięcia porady prawnej *ad hoc*⁶⁷.

Proponowane zmiany w art. 87 § 1, 245 i 246 k.p.k. rodzą wątpliwości, czy wskazany standard w dalszym ciągu będzie istniał w zakresie pomocy prawnej osobie podejrzaney, która została zatrzymana. Mieszają one obowiązujący statut adwokata lub radcy prawnego działającego w sytuacji, o której mowa w art. 245 § 1 k.p.k., z pozycją pełnomocnika. Należy w tym miejscu zauważyć, że granice działań adwokata lub radcy prawnego działającego w sytuacji, o której mowa w art. 245 § 1 k.p.k., wyznaczają trzy elementy: ukierunkowanie na uzyskanie efektów korzystnych dla osoby podejrzaney, niesprzeczność działań z zasadami etyki oraz powinność podejmowania działań, które są korzystne dla reprezentowanego przez adwokata lub radcę zatrzymanego, a zarazem są dozwolone przez obowiązujące przepisy prawa oraz nie naruszają etyki zawodu adwokata lub radcę prawnego. Inaczej wygląda sytuacja pełnomocnika. Nie jest on ograniczony co do kierunku czynności podejmowanych w imieniu swojego mocodawcy. Dlatego też każda czynność, nawet niekorzystna dla reprezentowanego, podjęta w granicach umocowania wywołuje dla niego skutki, w tym również niekorzystne⁶⁸. Czy zatem w ocenie Wnioskodawców tak miałby działać pełnomocnik zatrzymanej osoby podejrzaney?

Poza tym, zbędne jest uzupełnienie art. 87 § 1 k.p.k., o zwrot „także zatrzymanego”. Po pierwsze, zatrzymana osoba podejrzana w stanie *de lege lata* – na podstawie art. 245 k.p.k. – ma dostęp do adwokata lub radcy prawnego, w postaci zbliżonej do statusu obrońcy. Po drugie, osoba, o której mowa w art. 244 k.p.k., której nie postawiono zarzutów, gdy została zwolniona oraz każdy inny zatrzymany np. świadek, biegły, tłumacz, czy specjalista (art. 285 § 2 k.p.k.) już obecnie mogą ustanowić pełnomocnika na podstawie art. 87 § 2 k.p.k. Warunkiem skorzystania z tej możliwości jest wykazanie, że wymagają tego jej interesy w toczącym się postępowaniu (art. 87 § 2 *in fine* k.p.k.). Oceny, czy ochrona jej interesów wymaga ustanowienia pełnomocnika w pierwszej kolejności, dokonuje osoba zamierzająca skorzystać z pomocy pełnomocnika, a następnie jej decyzja podlega kontroli sądu lub prokuratora. Wskazane warunki dopuszczenia pełnomocnika do udziału w czynnościach na podstawie art. 87 § 2 k.p.k. są obecnie określone nieprecyzyjnie. Z podejmowanych prób szczegółowej analizy konstrukcji normatywnej art. 87 § 2 i 3

⁶⁷ A. Ludwiczek, *Sytuacja adwokata udzielającego zatrzymanemu pomocy prawnej w trybie art. 245 § 1 k.p.k.*, „Problemy Prawa Karnego” 2001, nr 24, s. 108.

⁶⁸ K.T. Boratyńska, P. Czarnecki [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2025, s. 375.

k.p.k.⁶⁹ wynika, że interesy osoby niebędącej stroną w toczącym się postępowaniu muszą zostać skonkretyzowane, nie mogą mieć charakteru abstrakcyjnego⁷⁰. Z oczywistych względów, chociażby o charakterze semantycznym, nie można go utożsamiać z klauzulami generalnymi i interesami abstrakcyjnymi, takimi jak np. interes społeczny, interes wymiaru sprawiedliwości, czy ochrona praworządności. Przepis art. 87 § 2 k.p.k. stanowi wyłącznie o interesie konkretnego uczestnika, bez względu na to, czy w konsekwencji ustanowienia pełnomocnika ucierpieć mogą jakieś interesy organu procesowego, w tym chociażby potrzeba zachowania terminów i sprawności prowadzonego postępowania, czy koncentracji materiału dowodowego. Bez znaczenia pozostaje większy stopień formalizmu, który siłą rzeczy wymusza udział profesjonalnego pełnomocnika, ryzyko składania przez niego środków zaskarżenia, wniosków, czy oświadczeń procesowych⁷¹. Do ustanowienia pełnomocnika na podstawie art. 87 § 2 k.p.k. jest wymagana zgoda organu procesowego. Organ procesowy – sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator – dokonuje oceny, czy obrona interesu tej osoby wymaga ustanowienia przez nią pełnomocnika. Rozciągnięcie powyższej konstrukcji pełnomocnika na osobę, o której mowa w art. 244 k.p.k., spowoduje, że ustanowienie adwokata lub radcy prawnego będzie wymagało wykazania „interesu” tej osoby w toczącym się postępowaniu oraz decyzji prokuratora. *De lege lata*, takiej konieczności nie ma, gdyż ustawodawca stworzył – raz jeszcze podkreślając – zbliżony standard dostępu do adwokata lub radcy prawnego dla zatrzymanej osoby podejrzanej do standardu przysługującego obrońcy.

Kończąc powyższe należy wskazać, że interes osoby niebędącej stroną w ustanowieniu pełnomocnika może występować np. w przypadku osoby udzielającej poręczenia lub pokrzywdzonego w postępowaniu sądowym⁷², w związku z czynnością przesłuchania świadka, i nie tylko w zakresie czuwania nad komfortem przesłuchiwanego wnosząc o uchylenie pytań o jakich mowa w art. 171 § 6 k.p.k., lecz przede wszystkim wsparciem prawnym w realizacji i ocenie tych uprawnień, które wynikają chociażby z art. 183 k.p.k., art. 184 k.p.k., art. 185 k.p.k.,

⁶⁹ Zob. szerzej M. Adamczyk, *Profesjonalny pełnomocnik w postępowaniu karnym jako gwarant ochrony praw stron postępowania karnego* [w:] J. Karaźniewicz, T. Kuczur (red.), *Karnomaterialne i procesowe instrumenty ochrony jednostki przed nadużyciami władzy państwowej*, Toruń 2015, s. 170–181; A. Drozd, *Analiza wybranych aspektów funkcjonowania instytucji pełnomocnika w kontradiktoryjnym procesie karnym* [w:] *Postępowanie dowodowe w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, red. A. Lach, Toruń 2014, s. 135–146; Z. Kwiatkowski, *Uprawnienia radcy prawnego w postępowaniu przygotowawczym* [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Prof. J. Tylmana*, Warszawa 2011, s. 71–89; M. Flis-Świeczkowska, *Wpływ udziału pełnomocnika w postępowaniu karnym na prawo pokrzywdzonego do sądu w znowelizowanej procedurze karniej* [w:] D. Gil, E. Kruk (red.), *Reformy procesu karnego w świetle jego zasad*, Lublin 2016, s. 13–39; J. Lisińska, *Podmioty uprawnione do ustanowienia pełnomocnika w procesie karnym*, „Palestra” 2014, nr 7–8, s. 72–81; R. A. Stefański, *Pełnomocnik w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 2, s. 45–58; A.R. Świątowski, *Radca prawny jako pełnomocnik w postępowaniu karnym*, „Radca Prawny” 2002, nr 4–5, s. 30–50; P. Starzyński, *Rola pełnomocnika pokrzywdzonego w realizacji funkcji ścigania* [w:] T. Grzegorzczak, J. Izdorek, R. Olszewski (red.), *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 215–223.

⁷⁰ J. Grajewski [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego, komentarz do art. 87*, Lex/el. 2011.

⁷¹ J. Kosonoga, S. Żółtek, *Pełnomocnik osoby niebędącej stroną w postępowaniu karnym*, „Ius Novum” 2025, nr 2, w druku.

⁷² K. Eichstaedt [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2025, art. 87.

czy wiążą się z ochroną tajemnic prawnie chronionych, na które rozciągają się ewentualne depozycje⁷³. Twierdzi się także, że pełnomocnika na podstawie art. 87 § 2 k.p.k. może ustanowić także zatrzymany np. w celu wniesienia zażalenia na zatrzymanie, czy wystąpienia z żądaniem odszkodowania za niesłuszne zatrzymanie⁷⁴. Zatrzymany, którego nie stać na pełnomocnika z wyboru, może się domagać, aby ustanowiono dla niej pełnomocnika z urzędu (art. 88 w zw. z art. 78 § 1 k.p.k.).

Dopuszczalność dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa

Przechodząc do analizy kolejnego zagadnienia należy zauważyć, że zgodnie z art. 168a k.p.k.: „Dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego, chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności”. Obecne brzmienie art. 168a k.p.k. określa możliwość dopuszczenia w postępowaniu karnym dowodu pozyskanego z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k. – z wyjątkiem sytuacji, gdy dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych oraz w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności. Trafnie wskazuje się w literaturze, że w przepisie tym jest zawarta zasada dopuszczalności dowodów nielegalnych, a ich niedopuszczalność jest ograniczona do najbardziej jaskrawych przejawów nadużycia władzy przez funkcjonariuszy publicznych⁷⁵.

Jednocześnie art. 168a k.p.k. w brzmieniu obowiązującym budzi szereg wątpliwości. Po pierwsze, z treści art. 168a k.p.k. nie wynika, czy ma to być dowód pierwotny, czy także dowód uzyskany dzięki dowodowi zakazanemu. Brak rozróżnienia wskazuje, że nie ma znaczenia, czy jest to dowód pierwotnie, czy tzw. wtórnie skażony. Po drugie, zwrot „dowód (...) uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania” nie zawiera dookreślenia, o jakie postępowanie oraz przepisy chodzi. Wprawdzie umiejscowienie tego przepisu w Kodeksie postępowania karnego przesądza o tym, że chodzi o przepisy regulujące postępowanie karne, jednak nie wynika z tego, że mają to być tylko przepisy Kodeksu postępowania karnego. W związku z tym należy przyjąć, że chodzi o przepisy zamieszczone nie tylko w Kodeksie postępowania karnego, ale także w innych aktach prawnych

⁷³ J. Kosonoga, S. Żółtek, *Pełnomocnik osoby niebędącej stroną w postępowaniu karnym*, „Ius Novum” 2025, nr 2, s. 15-35; J. Lisińska, *Podmioty uprawnione do ustanowienia pełnomocnika w procesie karnym*, „Palestra” 2014, nr 7-8, s. 72-81.

⁷⁴ R. A. Stefański, *Pełnomocnik w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 2, s. 48; J. Lisińska, *Podmioty uprawnione do ustanowienia pełnomocnika w procesie karnym*, „Palestra” 2014, nr 7-8, s. 73; R. A. Stefański [w:] R. A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, Warszawa 2019, s. 872; K. Eichstaedt, (w:) D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-424*, Warszawa 2024, s. 853.

⁷⁵ Por. A. Rychlewska, *O przepisie art. 168a k.p.k. jako przyzwoleniu na korzystanie w ramach procesu karnego z dowodów zdobytych w sposób nielegalny*, „Palestra” 2016, nr 5, s. 14; R. A. Stefański, *Stosunek sądu do dowodów nielegalnych* [w:] *Postępowanie przed sądem I instancji w znowelizowanym procesie karnym*, red. D. Kala, I. Zgoliński, Warszawa 2018, s. 40.

dotyczących postępowania karnego. W literaturze jako przykład innych przepisów podaje się art. 19 ustawy o Policji, regulujący czynności operacyjno-rozpoznawcze⁷⁶. Po trzecie, w art. 168a k.p.k. nie wskazano wprost, że dotyczy on wyłącznie organów procesowych, co nakazuje przyjąć, że ma on zastosowanie zarówno do organów procesowych, jak i do nieinstytucjonalnych uczestników procesu. Po czwarte, w świetle art. 168a k.p.k. nie ma znaczenia, czy dowód jest obciążający, czy odciążający. I wreszcie, po piąte, w art. 168a k.p.k. przewiduje się wyłączenie dowodu uzyskanego za pomocą czynu zabronionego co do niektórych czynów zabronionych. Wyłączenie to zostało dokonane przy użyciu zwrotu „chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności”. Z jednej strony, w doktrynie twierdzi się, że „za pomocą frazy «chyba że» zostało wprowadzone zdanie podrzędne. Powstaje pytanie, czy odnosi się ono do obu wcześniejszych składników zdania, tj. do dowodu uzyskanego za pomocą czynu zabronionego, czy także do dowodu uzyskanego z naruszeniem przepisów postępowania. Wydawać by się mogło, że wartość logiczna tego przepisu przemawia za tym, że dotyczy obu sposobów uzyskania dowodu, zostały one bowiem połączone funktorem zdaniowym „lub”, oznaczającym alternatywę zwykłą. Przy takiej konstrukcji zdania dalsza jego część odnosi się do obu członów połączonych tym spójnikiem.

Za odrzuceniem takiej interpretacji przemawia treść zdania podrzędnego, w którym jest mowa o uzyskaniu dowodu w wyniku zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności, które są czynami zabronionymi. Takie zachowania nie mogą odnosić się do uzyskania dowodu z naruszeniem przepisów postępowania. W związku z tym nigdy nie może zostać niedopuszczony dowód uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania, zaś dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., może być niedopuszczony tylko w wypadku, gdy: 1) dowód został uzyskany przez funkcjonariusza publicznego; 2) uzyskanie dowodu nastąpiło w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych; 3) dowód został uzyskany w wyniku zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności⁷⁷. Z drugiej strony, w literaturze dokonuje się odmiennej wykładni tego przepisu, twierdząc, że dopuszczalne są dowody uzyskane zarówno z naruszeniem przepisów procesowych, jak i za pomocą czynu zabronionego określonego w art. 1 § 1 k.k., które nie zostały pozyskane przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych lub przez jakąkolwiek osobę będącą lub niebędącą funkcjonariuszem publicznym w wyniku zabójstwa, umyślnego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności. Przyjmuje się, że chodzi jedynie „o dopuszczalność tzw. dowodów prywatnych, tj. informacji pozyskiwanych, zlecanych czy wytwarzanych przez podmioty nieinstytucjonalne,

⁷⁶ Por. S. Brzozowski, *Dopuszczalność dowodów uzyskanych z naruszeniem przepisów postępowania w kontekście art. 168a k.p.k.*, „Palestra” 2017, nr 1–2, s. 55; R. A. Stefański [w:] R. A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167–296*, Warszawa 2019, s. 64.

⁷⁷ Zob. szerzej R. A. Stefański [w:] R. A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167–296*, Warszawa 2019, s. 64.

pod warunkiem, że podmioty te nie tylko nie są organami procesowymi, ale również nie są funkcjonariuszami publicznymi uzyskującymi dowód w związku z pełnieniem obowiązków służbowych oraz że naruszenie przez te podmioty przy uzyskiwaniu informacji przepisów postępowania lub wyczerpanie znamion czynu zabronionego z art. 1 § 1 k.k. nie prowadziło do zabójstwa, umyślnego uszczerbku na zdrowiu lub naruszenia wolności. Tylko tak zakreślona klasa dowodów uzyskanych w sposób sprzeczny z normami karnomaterialnymi i karnoprocessowymi może zostać włączona do podstawy dowodowej⁷⁸. W związku z tym przyjmuje się, że niedopuszczalne są: 1) dowód uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych; 2) dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych; 3) dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., oraz z naruszeniem przepisów postępowania w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych; 4) dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., w wyniku zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności⁷⁹. Przy takiej interpretacji włączeniu podlegałyby wszelkie dowody uzyskane z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., przez funkcjonariuszy publicznych w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, a w przypadku innych osób – tylko wówczas, gdy zostały uzyskane za pomocą zabójstwa, umyślnego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności.

W celu jednoznacznego wyeliminowania możliwości wykorzystania dowodów pozyskanych w sposób nielegalny Wnioskodawcy proponują powrót do pierwotnego brzmienia art. 168a k.p.k. Przepis ten został dodany do Kodeksu postępowania karnego ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw i stanowił, że: „Niedopuszczalne jest przeprowadzenie i wykorzystanie dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego”⁸⁰. Zgodnie z jej uzasadnieniem projektu, celem art. 168a k.p.k. miało być ograniczenie możliwości wprowadzania do postępowania karnego dowodów, które zostały pozyskane w wyniku przestępstwa. Miał on stanowić podstawę eliminacji z materiału dowodowego, mogącego służyć za podstawę ustaleń faktycznych, tych dowodów, które uzyskano dla celów postępowania za pomocą czynu zabronionego pod groźbą kary. Podkreślić należy, że regulacja ta wiązała się przede wszystkim z przemodelowaniem procesu w stronę

⁷⁸ Por. D. Gruszecka [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 342.

⁷⁹ Por. D. Gruszecka [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 342; J. Skorupka, *Prokonstytucyjna wykładnia przepisów prawa dowodowego w procesie karnym* [w:] T. Grzegorzczak, R. Olszewski (red.), *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, Warszawa 2017, s. 362.

⁸⁰ W ramach tej części niniejszej opinii wykorzystano fragment opinii *Ocena skutków regulacji zawartej w poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk sejmowy nr 410)*, opinia Biura Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu (BEOS), opinia z 3 VI 2024 r., BEOS-WP/WOSR-970/24.

większej kontradiktoryjności i zwiększeniem roli tzw. „dowodów prywatnych”, wprowadzanych przez tzw. nieinstytucjonalnych uczestników procesu z uwagi na zamienione brzmienie art. 393 § 3 k.p.k.

Również w zakresie pierwotnego brzmienia art. 168a k.p.k. były zgłaszane liczne uwagi, przekładające się na zakres zastosowania ustanawianego zakazu. I tak, podnoszono, że użycie sformułowania „dowód uzyskany (...) za pomocą czynu zabronionego” rodziło wątpliwości, czy rzeczony zakaz obejmuje tylko dowody bezpośrednio nielegalne (uzyskane bezpośrednio za pomocą czynu zabronionego), czy także dowody pośrednio nielegalne (uzyskane pośrednio za pomocą czynu zabronionego); nie było wiadome, czy art. 168a k.p.k. w brzmieniu pierwotnym obejmował tylko tzw. instytucjonalnych uczestników procesu, czy też również tzw. uczestników nieinstytucjonalnych⁸¹. Wreszcie, krytykowano szeroki zakres wyłączenia dowodów „uzyskany za pomocą czynu zabronionego”, gdyż obejmuje także pozyskanie dowodów w stanie wyższej konieczności lub w sytuacji, gdy społeczna szkodliwość czynu zabronionego jest znikoma lub niższa niż znikoma. W takich sytuacjach czyn, który pozwolił na pozyskanie dowodu, nie przestaje być czynem zabronionym. Uwagi te – w całej rozciągłości – zachowują swoją aktualność wobec opiniowanej nowelizacji Kodeksu postępowania karnego. Z zastrzeżeniem należy odnieść się do kategoriycznych i ogólnych rozwiązań eliminujących dowody

⁸¹ A. Bojańczyk nie ma wątpliwości, że przepis art. 168a obejmuje tzw. dowody prywatne, por. A. A. Bojańczyk, *Jaki jest zakres nowego zakazu dowodowego obejmującego dowody uzyskane za pomocą czynu zabronionego*, „Palestra” 2014, nr 10, s. 106 i n. Innego zdania jest np. P. Kardas, który podnosił, że w zakresie art. 168a k.p.k. możliwe są dwie, wzajemnie przeciwstawne koncepcje wykładni. „Pierwsza, restryktywna, zgodnie z którą w przypadku czynności pozaprocesowych podejmowanych przez instytucjonalnych uczestników postępowania, mających status organów władzy publicznej i zarazem organów procesowych, uzyskanie dowodu w wyniku popełnienia czynu zabronionego uzasadnia kwalifikację takich zachowań (działań lub zaniechań) jako bezprawnych, tj. nie tylko pozbawionych podstawy prawnej, ale stanowiących przekroczenie określonego w przepisach prawa zakazu/nakazu. To przesądza o nielegalności takich czynności zarówno z punktu widzenia prawa karnego materialnego, jak i prawa karnego procesowego, w dalszej zaś konsekwencji o niedopuszczalności, wadliwości i bezskuteczności czynności dowodowej realizowanej już ewentualnie w ramach procesu karnego, której przedmiotem byłyby środki dowodowe uzyskane w bezprawny, nielegalny sposób. W tym zakresie z uwagi na wyrażoną w art. 7 Konstytucji RP zasadę praworządności (legalności) wymagającą działania organów władzy publicznej zawsze na podstawie i w granicach prawa, treść art. 168a k.p.k. niczego nie zmienia. W szczególności zaś przepis ten nie może być w powyższym kontekście interpretowany jako ewentualna podstawa do procesowego wykorzystywania dowodów uzyskanych za pomocą czynu zabronionego, jeżeli czynności realizujące znamiona czynu zabronionego nie miały na celu pozyskania dowodów dla postępowania karnego. W tym ujęciu zgoła odmiennie przedstawia się ocena możliwości procesowego wykorzystywania dowodów pozyskanych przez uczestników procesu niemających statusu organów procesowych w wyniku popełnienia przestępstwa niepopelnionego jednak w celu uzyskania dowodów dla potrzeb postępowania karnego. Zachowania takie, realizowane na przedpolu procesu, a więc mające postać czynności pozaprocesowych, będą z punktu widzenia prawa karnego materialnego kwalifikowane jako bezprawne i nielegalne, zarazem jednak z uwagi na wąski zakres zakazu dowodowego określonego w art. 168a k.p.k. nie będzie wykluczone wykorzystanie tak uzyskanych dowodów w procesie karnym. Druga, liberalna, zgodnie z którą w odniesieniu do instytucjonalnych uczestników procesu obowiązują te same zasady dopuszczalności przeprowadzenia i wykorzystania dowodów uzyskanych za pomocą czynu zabronionego, co uczestników nieinstytucjonalnych. W tym ujęciu uzyskanie przez instytucjonalnych uczestników procesu dowodu za pomocą czynu zabronionego jednak nie dla celów postępowania karnego nie wyklucza możliwości przeprowadzenia i wykorzystania takiego dowodu w ramach procesu karnego”, por. P. Kardas, *Problem granic legalności czynności uczestników postępowania karnego i konsekwencji ich przekroczenia* [w:] J. Skorupka, D. Gruszecka (red.) *Granice procesu karnego. Legalność działań uczestników postępowania*, Warszawa 2015, s. 62-63; S. Brzozowski, *Dopuszczalność dowodów uzyskanych z naruszeniem przepisów postępowania w kontekście art. 168a k.p.k.*, „Palestra” 2017, nr 1-2, s. 55 i n.

nielegalne z procesu karnego. Zasadniczo nie występują one w ustawach procesowych państw Europy kontynentalnej, jak również nie wynikają ze standardu strasburskiego. W orzecznictwie ETPC powtarzana jest teza, że art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka nie reguluje kwestii dopuszczalności dowodów, która zasadniczo jest pozostawiona prawu krajowemu. Przyjęcie innej interpretacji konwencyjnego prawa do rzetelnego procesu podważałoby istotne różnice w prawie dowodowym państw-stron Konwencji. Stąd też na podstawie analizy dorobku orzeczniczego można tylko wyróżnić zakazy dowodowe *sensu stricto*:

- 1) niedopuszczalność dowodowego wykorzystania oświadczeń uzyskanych od osobowego źródła dowodowego bezpośrednio przy użyciu tortur;
- 2) niedopuszczalność dowodowego wykorzystania oświadczeń uzyskanych od osobowego źródła dowodowego bezpośrednio wskutek niehumanitarnego lub poniżającego traktowania;
- 3) niedopuszczalność wykorzystania dowodów innych niż wyjaśnienia lub zeznania (tj. dowodów rzeczowych) uzyskanych bezpośrednio wskutek zastosowania tortur;
- 4) niedopuszczalność wykorzystania dowodów uzyskanych wskutek wadliwie przeprowadzonej transakcji pozornej, która polegała na podżeganiu oskarżonego do popełnienia czynu zabronionego.

Jak wskazuje M. Wąsek-Wiaderek, pierwsze trzy zakazy dowodowe wynikają z art. 3 Konwencji (zakaz tortur), który ma charakter bezwzględny i uniwersalny. W sprawie *Jalloh przeciwko Republice Federalnej Niemiec* Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził: „[...] dowody obciążające, czy to w postaci przyznania się do winy, czy też dowody rzeczowe, uzyskane w rezultacie zastosowania aktów przemocy, brutalności czy innych zachowań stanowiących tortury nie mogą w żadnym razie być wykorzystywane jako dowód winy, bez względu na ich wartość dowodową [czyli ich znaczenie dla możliwości ustalenia sprawstwa]”⁸². Zaaprobowanie każdej innej tezy stanowiłoby pośrednie usprawiedliwienie zachowań zasługujących na moralne potępienie, których autorzy art. 3 Konwencji zamierzali zabronić lub, jak to zgrabnie zostało wyrażone w wyroku SN Stanów Zjednoczonych w sprawie *Rochin*, „[...] stanowiłoby nałożenie na brutalność peleryny prawa”⁸³. Z kolei w wyroku *El Haski przeciwko Belgii* ETPC ponownie podkreślił, że wykorzystanie w postępowaniu karnym oświadczeń uzyskanych zarówno wskutek użycia tortur, jak i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania czyni to postępowanie automatycznie i w całości nierzetelnym. Ten sam standard należy zastosować do dowodów rzeczowych pozyskanych bezpośrednio wskutek działania stanowiącego torturę⁸⁴. Czwarty konwencyjny zakaz dowodowy *sensu stricto* został

⁸² Wyrok ETPC z 11 VII 2006 r. w sprawie *Jalloh przeciwko Republice Federalnej Niemiec*, skarga nr 54810/00.

⁸³ Zob. szeroko M. Wąsek-Wiaderek, *Model zakazów dowodowych z perspektywy Konwencji i orzecznictwa ETPC* [w:] J. Skorupka (red.), *Nowe spojrzenie na model zakazów dowodowych w procesie karnym*, Warszawa 2016, s. 23-28. Wyrok ETPC z 11 VII 2006 r. w sprawie *Jalloh przeciwko Republice Federalnej Niemiec*, skarga nr 54810/00, Legalis, § 105. Podobny pogląd został wyrażony w wyroku z 21 IX 2006 r. w sprawie *Söylemez przeciwko Turcji*, skarga nr 46661/99, Legalis, § 122.

⁸⁴ Wyrok ETPC z 25 IX 2012 r. w sprawie *El Haski przeciwko Belgii*, skarga nr 649/08, Legalis, § 85.

sformułowany w orzecznictwie strasburskim stosunkowo niedawno na gruncie art. 6 Konwencji⁸⁵.

Dodać należy, że z orzecznictwa ETPC nie wynika zakaz korzystania z dowodów pośrednio nielegalnych, pomimo dostrzeżenia nielegalnego źródła ich pochodzenia. W wyroku z dnia 1 czerwca 2010 r. w sprawie *Gäfgen przeciwko Niemcom*, skarga nr 22978/05, Trybunał wskazał, że bezwzględnie niedopuszczalne są dowody, które zostały pozyskane z naruszeniem art. 3 EKPC, jak też zaznaczył, iż można prowadzić postępowanie dowodowe w oparciu o dowody uzyskane pośrednio, wskutek nielegalnych metod przesłuchania, o ile dowody te nie mają zasadniczego znaczenia w sprawie. Trybunał przyjął, że wykorzystanie w procesie karnym dowodów uzyskanych dzięki wyjaśnieniom oskarżonego złożonym pod przymusem rodzi poważne domniemanie nierzetelności takiego procesu. Możliwe jest jednak obalenie tego domniemania, jeżeli doszło do zerwania związku przyczynowego między niehumanym traktowaniem w czasie przesłuchania a wydaniem wyroku skazującego. Jak podkreślił ETPC, dowody „skażone” służyły jedynie do zweryfikowania wiarygodności przyznania się oskarżonego, a nie do poczynienia obciążających go ustaleń faktycznych. Z tego powodu doszło do zerwania związku przyczynowego między naruszającym art. 3 Konwencji pozyskaniem dowodów a wydaniem wyroku skazującego wobec oskarżonego. Skarżący posiadał także środki prawne do kwestionowania dopuszczalności tych dowodów. Okoliczności te spowodowały orzeczenie braku naruszenia art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 Konwencji⁸⁶.

Mając na względzie powyższe, należy przemyśleć propozycję art. 168a k.p.k., w taki sposób, aby różnicował pozycję instytucjonalnych oraz nieinstytucjonalnych uczestników procesu. Trzeba też rozważyć takie rozwiązanie, które wykluczałoby możliwość przeprowadzenia dowodu uzyskanego z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego jedynie wówczas, gdy przeprowadzenie takiego dowodu czyniłoby proces nierzetelnym w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC. Wszak bowiem – jak słusznie wskazał SN – „decyzja o uznaniu dowodu za niedopuszczalny (art. 170 § 1 pkt 1 w zw. z art. 168a k.p.k.), z uwagi na uzyskanie go z naruszeniem prawa, musi być rezultatem skrupulatnego ważenia pozostających w konflikcie wartości, jakimi są: z jednej strony prawda materialna oraz potrzeba urzeczywistnienia zasady trafnej reakcji karnej (art. 2 § 1 pkt 1 i § 2 k.p.k.), a z drugiej strony konieczność przestrzegania konstytucyjnej zasady legalizmu, a więc wymogu działania organów procesowych na podstawie i w granicach prawa (art. 7 Konstytucji RP) oraz pozostałych reguł rzetelnego procesu, co jest niezbędne do osiągnięcia stanu sprawiedliwości proceduralnej”⁸⁷.

⁸⁵ Wyrok ETPC z 5 II 2008 r. w sprawie *Ramanauskas przeciwko Litwie*, skarga nr 74420/01, Legalis, § 60.

⁸⁶ Zob. M. Wasek-Wiaderek, *Model zakazów dowodowych z perspektywy Konwencji i orzecznictwa ETPC* [w:] J. Skorupka (red.), *Nowe spojrzenie na model zakazów dowodowych w procesie karnym*, Warszawa 2016, s. 29 i n; też Autorki, *Zagadnienia prawa dowodowego w orzecznictwie Trybunału Strasburskiego* [w:] J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki (red.), *Zagadnienia prawa dowodowego*, Warszawa 2011, s. 50–51.

⁸⁷ Wyrok SN z 3 XI 2021 r., sygn. akt III KK 373/20, OSNKW 2022, nr 2, poz. 4.

Zawieszenie w wykonywaniu zawodu adwokata lub radcy prawnego

Projekt przewiduje zmianę w zakresie zasad zastosowania środka zapobiegawczego w postaci zawieszenia w wykonywaniu zawodu adwokata (radcy prawnego), gdy postępowanie karne prowadzone jest przeciwko adwokatowi lub radcy prawnemu. Projektowany art. 276 § 2 k.p.k. zakłada przeniesienie kompetencji do jego stosowania w postępowaniu przygotowawczym z prokuratora na sąd oraz wprowadzeniu wyjątkowej możliwości przedłużenia stosowania tego środka zapobiegawczego na czas oznaczony, przekraczających terminy określone w art. 263 § 2 i 3 k.p.k. Propozycja ta zmierza do podwyższenia gwarancji procesowych osób, które wykonują zawód adwokata lub radcy prawnego oraz ochrony ich mandatów, gdyż zawieszenie w wykonywaniu zawodu uniemożliwia adwokatowi lub radcy prawnemu prowadzenie spraw przed sądem czy prokuraturą. Niezależnie od tej uwagi należy dostrzec, że wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego postulowanego przepisu, skutkowałoby brakiem równowagi pomiędzy zawodem adwokata i radcy prawnego a innymi zawodami prawniczymi (np. notariuszem, czy szerzej zawodami zaufania publicznego – np. zawodem lekarza). Nie dość, że byłby to specjalny środek zapobiegawczy odnoszący się wyłącznie do adwokatów i radców prawnych, to w stosunku do wskazanych powyżej podmiotów taki środek zapobiegawczy mógłby stosować tylko sąd, zaś w stosunku do przedstawicieli innych zawodów prawniczych – także prokurator. Takie uprzywilejowanie zawodu adwokata lub radcy prawnego w stosunku do zawodów np. notariusza czy lekarza nie jest zasadne. Gdyby projektowane rozwiązanie, w zakresie stosowania powyższego środka zapobiegawczego, objęło wszystkie zawody wskazane w art. 180 § 2 k.p.k., wtedy odpadnie zarzut braku spójności w zakresie ochrony tajemnic zawodowych.

Prawo do pomocy tłumacza

Zmiany w zakresie prawa do pomocy tłumacza (zmiany w art. 72 § 2, § 2a i § 4 k.p.k., art. 300 § 1a i § 1b k.p.k.) należy ocenić pozytywnie. W zgodzie z założeniami dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym⁸⁸ proponuje się zmiany w treści art. 72 k.p.k. Jego nowe brzmienie ma zapewnić pomoc tłumacza również w sytuacji, gdy oskarżony niewładający językiem polskim i obrońca mają potrzebę porozumienia się w związku z wniesieniem środka zaskarżenia (np. w celu podjęcia decyzji o tym, czy go wnosić albo uzgodnienia jego treści) lub wniosku dotyczącego toku postępowania (np. wniosku o umorzenie postępowania, wniosku o zwrot sprawy do uzupełnienia istotnych braków postępowania przygotowawczego). Proponowany art. 72 § 2a k.p.k. ma na celu zapewnienie pomocy tłumacza języka migowego oskarżonemu, który jest głuchy lub niemy, również na potrzeby jego udziału w czynnościach postępowania (np. rozprawie lub posiedzeniach) oraz kontaktów z obrońcą. Zdaniem Wnioskodawcy obowiązujący art. 204 § 1 k.p.k. ujmuje tę kwestię zbyt wąsko, bowiem pomoc tłumacza języka migowego jest ograniczona jedynie do przesłuchania oskarżonego, który jest głuchy lub niemy. Także art. 2 ust. 3

⁸⁸ Dz. Urz. UE L 280 z 26.10.2010, s. 1, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2010/64/oj>.

dyrektywy 2010/64/UE gwarantuje takiemu oskarżonemu pomoc tłumacza w takich samych sytuacjach, jak w przypadku oskarżonego niewładającego językiem danego postępowania. Proponowanej regulacji art. 72 § 2a k.p.k. towarzyszy odpowiednia zmiana art. 300 k.p.k., która wprowadza odpowiednie „dedykowane” pouczenie oskarżonego o tych jego uprawnieniach (proponowany art. 300 § 1b k.p.k.) oraz zmiana art. 244 § 2 k.p.k. wprowadzająca nakaz pouczenia zatrzymanego, który jest głuchy lub niemy, o uprawnieniu do korzystania z pomocy tłumacza. Proponuje się także dodanie art. 72 § 4 k.p.k., którym wprost zostało przyznane oskarżonemu prawo do sporządzenia tłumaczenia, innego niż wskazany w § 3 dokumentu lub jego części, jeśli ma on istotne znaczenie dla realizacji prawa do obrony, co w powiązaniu z pouczeniem oskarżonego o tym uprawnieniu (proponowany art. 300 § 1a k.p.k.), zapewni efektywne korzystanie z prawa do tłumaczenia.

Dostęp do akt i materiałów uzasadniających pozbawienie wolności

Projektowane zmiany obejmujące art. 156 § 5a, art. 246 § 1a, art. 249a § 1 oraz uchylenie art. 250 § 2b k.p.k. służą pełniejszej implementacji standardów wynikających z dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym⁸⁹ oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczących prawa do informacji i prawa do obrony w postępowaniu karnym, zwłaszcza w kontekście stosowania tymczasowego aresztowania. Punktem wyjścia proponowanych rozwiązań jest założenie, że skuteczne korzystanie z prawa do obrony wymaga zapewnienia podejrzanemu i jego obrońcy dostępu do materiałów stanowiących podstawę wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Stanowisko to znajduje oparcie zarówno w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego⁹⁰, jak i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka⁹¹, który wielokrotnie wskazywał, że odmowa dostępu do takich materiałów narusza zasadę równości broni oraz standard rzetelnej procedury wynikający z art. 5 ust. 4 EKPC. Analogiczne wymagania wynikają z art. 7 ust. 1 dyrektywy 2012/13/UE, który nakazuje udostępnienie obronie dokumentów mających istotne znaczenie dla zakwestionowania legalności pozbawienia wolności. W konsekwencji projekt przewiduje odejście od rozwiązania wprowadzonego w 2016 r., umożliwiającego prokuratorowi wyłączenie z udostępnienia części materiału dowodowego (art. 250 § 2b k.p.k.). Uznano, że sąd nie powinien opierać rozstrzygnięcia o tymczasowym aresztowaniu na dowodach niedostępnych dla obrony. Ochrona świadków zagrożonych może być bowiem skutecznie realizowana za pomocą instytucji świadka anonimowego, bez konieczności dalszego ograniczania prawa do obrony.

Projekt zakłada również zmianę art. 156 § 5a k.p.k., której celem jest zwiększenie efektywności prawa dostępu do akt. W szczególności na prokuratora zostaje nałożony obowiązek poinformowania podejrzanego i jego obrońcy o skierowaniu do sądu wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania oraz

⁸⁹ Dz. Urz. UE L 142 z 1.6.2012, s. 1, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/13/oj>.

⁹⁰ Wyrok TK z 3 VI 2008 r., sygn. akt K 42/07, OTK – A 2008, nr 5, poz. 77.

⁹¹ Zob. np. wyrok z 15 I 2008 r. w sprawie *Łaskiewicz przeciwko Polsce*, skarga nr 28481/03; wyrok z 25 VI 2002 r. w sprawie *Migoń przeciwko Polsce*, skarga nr 24244/94; wyrok z 6 XI 2007 r. w sprawie *Chruściński przeciwko Polsce*, skarga nr 22755/07.

o przysługującym im prawie do zapoznania się z materiałami sprawy. Udostępnienie akt ma następować niezwłocznie, na wniosek podejrzanego lub obrońcy, obejmować wszystkie materiały stanowiące podstawę wniosku o zastosowanie aresztu, a także umożliwiać sporządzanie odpisów i kopii dokumentów. Jednocześnie zachowano ochronę informacji objętych tajemnicami ustawowo chronionymi.

Istotnym elementem projektu jest także dodanie art. 246 § 1a k.p.k., który przyznaje osobie zatrzymanej oraz jej obrońcy prawo dostępu do akt stanowiących podstawę zatrzymania. Rozwiązanie to eliminuje dotychczasową lukę prawną, utrudniającą skuteczne wniesienie zażalenia na zatrzymanie, oraz dostosowuje prawo krajowe do wymagań dyrektywy 2012/13/UE, Konstytucji oraz standardów wypracowanych w orzecznictwie ETPC. Projektowane zmiany wzmacniają zatem gwarancje procesowe podejrzanego i zatrzymanego poprzez zapewnienie rzeczywistego dostępu do materiałów uzasadniających pozbawienie wolności, przywracając równowagę między efektywnością postępowania karnego a konstytucyjnym i konwencyjnym prawem do obrony.

Gwarancje procesowe osób, które nie ukończyły 18 lat

Projektowane zmiany w art. 249 § 3b, art. 301a, art. 79 § 3a oraz art. 147 § 2a k.p.k. mają na celu pełną implementację dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym⁹². Zasadniczym celem tych zmian jest wzmocnienie prawa do obrony osób, które nie ukończyły 18 lat, poprzez zapewnienie im szczególnej ochrony procesowej uwzględniającej ich wiek i stopień dojrzałości. Najistotniejszą zmianą jest ustanowienie zasady obowiązkowego udziału obrońcy w przesłuchaniu oraz okazaniu podejrzanego, który nie ukończył 18 lat. Obowiązek ten obejmuje zarówno czynności prowadzone przez organ postępowania przygotowawczego, jak i przesłuchanie przed sądem rozpoznającym wniosek o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Rozwiązanie to odpowiada wymogom art. 6 dyrektywy 2016/800/UE, zgodnie z którym odstępianie od udziału obrońcy może nastąpić jedynie w wyjątkowych, ściśle określonych przypadkach. Jednocześnie wykluczono możliwość skutecznego zrzeczenia się przez małoletniego prawa do obecności obrońcy, uznając, że z uwagi na wiek nie jest on w stanie świadomie zrezygnować z tej gwarancji procesowej.

Wyjątek od obowiązkowego udziału obrońcy przewidziano jedynie na etapie sądowego rozpoznawania wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Przesłuchanie bez obrońcy będzie dopuszczalne wyłącznie wtedy, gdy jego nieobecność wynika z przyczyn niezależnych od sądu, a zapewnienie udziału obrońcy przed upływem ustawowego terminu 24 godzin nie jest możliwe. Rozwiązanie to ma zapobiegać sytuacjom, w których z przyczyn losowych lub wskutek działań obstrukcyjnych niemożliwe byłoby terminowe rozpoznanie wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania.

⁹² Dz. Urz. UE L 132 z 21.5.2016, s. 1, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2016/800/oj>.

Projekt przewiduje ponadto obowiązek ustanowienia tymczasowego obrońcy z urzędu przed przesłuchaniem małoletniego podejrzanego, jeżeli nie korzysta on z pomocy obrońcy z wyboru. Rozwiązanie to realizuje standard wynikający z art. 18 dyrektywy 2016/800/UE i ma zapewnić rzeczywistą, a nie jedynie formalną możliwość korzystania z prawa do obrony od najwcześniejszego etapu postępowania.

Istotną zmianą jest także rozszerzenie okresu obowiązywania obrony obligatoryjnej. Jeżeli postępowanie zostało wszczęte wobec osoby przed ukończeniem przez nią 18 lat, obowiązek udziału obrońcy będzie co do zasady trwał aż do prawomocnego zakończenia postępowania, również po osiągnięciu pełnoletności. Dopiero po ukończeniu przez oskarżonego 21 lat sąd będzie mógł zdecydować o uchyleniu obowiązku obrony, jeżeli uzna, że dalszy udział obrońcy nie jest konieczny. Rozwiązanie to odzwierciedla założenie dyrektywy, zgodnie z którym szczególne gwarancje procesowe mogą być utrzymane także wobec młodych dorosłych.

We wskazanym zakresie projekt uzupełnia katalog czynności wymagających obowiązkowej rejestracji audiowizualnej poprzez objęcie tym obowiązkiem przesłuchań podejrzanych, którzy nie ukończyli 18 lat. Nagrywanie przebiegu przesłuchania służy zwiększeniu transparentności czynności procesowych, ochronie praw małoletniego oraz umożliwia późniejszą kontrolę prawidłowości przebiegu przesłuchania.

Odmowa udostępnienia akt

Projekt w zakresie art. 159 k.p.k. poszerza możliwości wniesienia zażalenia na zarządzenie o odmowie udostępnienia akt wydane w toku postępowania przygotowawczego – możliwość wniesienia zażalenia przysługiwać ma, obok stron, także zatrzymanemu. Zmieniony art. 159 k.p.k. prowadzi jednocześnie do zwiększenia zakresu kontroli odwoławczej zasadności zarządzenia o odmowie udostępnienia akt, wprowadzając pełną kontrolę sądową tej decyzji. W przypadku zażalenia na zarządzenie wydane przez organ prowadzący postępowanie, który nie jest prokuratorem, zażalenie to rozpoznaje, jak dotychczas, prokurator sprawujący nadzór nad postępowaniem, ale jego decyzja w tej kwestii może być jeszcze zaskarżona do sądu, co stanowi novum w treści przepisu. Nowością jest także doprecyzowanie, że zażalenie służy nie tylko na odmowę, ale także na odmowę umożliwienia sporządzenia odpisów lub kopii akt.

Stosowanie tymczasowego aresztowania

Projektowane zmiany w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania znacząco wzmacniają uprawnienia podejrzanego oraz oskarżonego. W tym zakresie proponuje się wprowadzenie obowiązku doręczenia podejrzanemu odpisu wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Obowiązek obciąża prokuratora kierującego wniosek, stanowiąc realizację prawa dostępu osoby objętej wnioskiem do niezwłocznej informacji o złożeniu wniosku oraz jego podstawy. Uzupełnienie art. 250 § 3 k.p.k. w tym zakresie powoduje konieczność przesłania sądowi odpisu wniosku aresztowego w wersji elektronicznej. Projekt zakłada także uchylenie art. 250 § 3b-3h k.p.k., czego konsekwencją jest zmiana treści art. 248 § 2 k.p.k., która sprowadza się do rezygnacji z zawartej w niej wyjątkowej możliwości

poprzestania na ogłoszeniu postanowienia o tymczasowym aresztowaniu zatrzymanemu wówczas, gdy postanowienie to zapadło na posiedzeniu prowadzonym w trybie zdalnym. Samo ogłoszenie postanowienia w tej sytuacji nie realizuje standardu wynikającego z art. 41 ust. 3 Konstytucji. Z kolei uchylenie § 3 w art. 257 k.p.k. powoduje powrót do wyłącznie sądowej kompetencji orzekania w przedmiocie stosowania lub przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania w sytuacji gdy prokurator oświadczy, że sprzeciwia się zmianie środka zapobiegawczego. *De lege lata*, obowiązujący przepis zakłada, że obecny na posiedzeniu prokurator może sprzeciwić się zmianie środka izolacyjnego na poręczenie majątkowe, co oznacza „wstrzymanie” decyzji zarezerwowanej wyłącznie dla sądu i jest w opozycji do treści ustawy przewidującej z mocy prawa uchylenie stosowanego tymczasowego aresztowania z chwilą złożenia poręczenia majątkowego. Oczekiwanie na rozstrzygnięcie sądu drugiej instancji oznacza pozbawienie wolności podejrzanego lub oskarżonego przez bliżej nieokreślony czas i wbrew woli sądu. Tymczasem kwestia oceny rzetelności postępowania w rozumieniu art. 6 EKPC oraz art. 45 Konstytucji dotyczy także postępowań incydentalnych, takich jak stosowanie lub przedłużanie tymczasowego aresztowania⁹³. Nowe brzmienie art. 258 § 2 k.p.k. wiąże się ze zmianą przesłanki szczególnej stosowania tymczasowego aresztowania w postaci surowości kary przez podwyższenie górnej granicy ustawowego zagrożenia karą za występki z 8 do 10 lat pozbawienia wolności, podwyższenie skazania na karę pozbawienia wolności z 3 lat do powyżej 3 lat, badanie obawy utrudniania prawidłowego toku postępowania w związku z surowością grożącej kary oraz wprowadzenie maksymalnego czasu trwania tymczasowego aresztowania na tej podstawie do wydania wyroku przez sąd pierwszej instancji – do 12 miesięcy (art. 263 § 4c k.p.k.). Wreszcie, projekt zakłada wprowadzenie rozwiązania zakładającego konieczność oceny przez sąd – w związku z przedłużeniem tymczasowego aresztowania – w jakim stopniu zrealizowano planowane czynności procesowe, wskazywane uprzednio we wniosku o zastosowanie i ewentualnych wcześniejszych wnioskach o przedłużenie tymczasowego aresztowania. Ponadto sąd będzie musiał zważyć okoliczności wskazane jako powody, dla których określonych czynności dotąd nie wykonano lub nie ukończono. Jeżeli uzna, że postępowanie jest źle prowadzone lub jego organizacja jest nieefektywna – będzie w pełni uprawniony do odmowy przedłużenia tymczasowego aresztowania i to mimo występowania przesłanek szczegółowych. Proponowana zmiana art. 263 § 2 k.p.k. powinna wpłynąć na kształt wniosków o przedłużenie izolacji oraz powiązać dotychczasowe stosowanie tymczasowego aresztowania z efektywnością postępowania. Jeżeli jakichś czynności nie zdołano przeprowadzić lub dokończyć – niezbędne będzie wyjaśnienie przyczyn, a w dalszej kolejności – realna prognoza terminu wykonania lub dokończenia, ze świadomością, że deklaracje te zostaną zweryfikowane po upływie kolejnego okresu aresztowania, w przypadku uwzględnienia wniosku.

W zakresie pozostałych zmian projekt nie budzi zastrzeżeń legislacyjnych.

⁹³ A. Sakowicz, S. Zabłocki, *Standard konstytucyjny i konwencyjny a warunkowe tymczasowe aresztowanie (art. 257 § 2 i 3 k.p.k.)*, „Przegląd Sądowy” 2021, nr 10-26-55.

W ramach konsultacji społecznych projekt został oceniony niejednoznacznie. Część oceniających wskazała, że projektowane rozwiązania zasługują na poparcie⁹⁴, zwłaszcza w tej części, która dotyczy pomocy tłumacza języka migowego oskarżonemu, który jest głuchy lub niemy, również na potrzeby jego udziału w czynnościach postępowania (np. rozprawie lub posiedzeniach) oraz kontaktów z obrońcą⁹⁵. Jednocześnie dodając w tym zakresie, że w przypadku wyznaczenia obrońcy osobie głuchej należy zapewnić możliwość skutecznego kontaktu z obrońcą przy udziale tłumacza polskiego języka migowego (PJM)⁹⁶.

Projekt był przedmiotem analiz Biura Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu dotyczących zgodności z prawem Unii Europejskiej⁹⁷. W konkluzji tej opinii oceniono, że „dodawany § 4 w art. 245 k.p.k., w zakresie, w którym przewiduje ograniczenie możliwości kontaktu zatrzymanego z osobą trzecią, może zostać uznany za niezgodny z art. 6 ust. 2 dyrektywy 2013/48/UE”. Omawiany projekt był także przedmiotem opinii BEOS, sporządzonej w trybie art. 95a ust. 3 regulaminu Sejmu⁹⁸.

2.

Opiniowany projekt dotyczy zagadnień unormowanych w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC), w art. 5 (wolność osobista) i art. 6 (prawo do sądu). Proponowane rozwiązania mają na celu lepszą implementację międzynarodowych standardów postępowaniu karnego i co do zasady rozszerzają zakres gwarancji procesowych.

Art. 1 pkt 40 lit. b projektu ustawy dotyczący art. 258 § 2 k.p.k. stanowi, że – w określonych przypadkach – obawy utrudniania prawidłowego toku postępowania, uzasadniające stosowanie środka zapobiegawczego, „mogą wynikać także z surowości grożącej oskarżonemu kary”. Takie rozwiązanie może nasuwać wątpliwości z punktu widzenia art. 5 EKPC. Europejski Trybunał Praw Człowieka sformułował w tym zakresie m.in. następujące standardy (wyrok z 22 maja 2012 r. w sprawie *Idalov p. Rosji*, 5826/03, par. 145): „Odnosnie do dalszego przedłużania tymczasowego aresztowania skarżącego, wydaje się, że sądy krajowe założyły, iż waga zarzutów ma tak decydujące znaczenie, że żadne inne okoliczności nie uzasadniałyby zwolnienia skarżącego. Trybunał wielokrotnie stwierdzał, że chociaż surowość grożącej kary jest istotnym elementem oceny ryzyka ucieczki oskarżonego lub ponownego popełnienia przestępstwa, to potrzeby dalszego pozbawienia wolności nie można oceniać z czysto abstrakcyjnego punktu widzenia, biorąc pod uwagę jedynie wagę przestępstwa. Kontynuacja tymczasowego

⁹⁴ ID ankiety: 179295.

⁹⁵ ID ankiet: 179295, 179060, 178827, 175116.

⁹⁶ ID ankiet: 178830, 178827.

⁹⁷ *Opinia w sprawie zgodności z prawem Unii Europejskiej poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Maciej Tomczykiwicz)*, opinia BEOS z 17 VI 2026 r., BEOS-WPEiM-1309/26.

⁹⁸ *Opinia w sprawie stwierdzenia, czy poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Maciej Tomczykiwicz) jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu*, opinia BEOS z 17 VI 2026 r., BEOS-WAPEiM-1310/26.

aresztowania aresztu nie może być również wykorzystywana jako antycypacja kary pozbawienia wolności (...)

Art. 1 pkt 48 projektu (w zakresie, w jakim dotyczy art. 301 § 8 k.p.k.) stanowi, że w wyjątkowych wypadkach, jeżeli jest to konieczne ze względu na ochronę bezpieczeństwa narodowego, zapobiegnięcie zagrożeniu dla życia, zdrowia lub wolności osoby lub ze względu na ważny interes śledztwa lub dochodzenia, można niezwłocznie przystąpić do pierwszego przesłuchania podejrzanego, nawet jeżeli oświadczy, że chce skorzystać z pomocy.

ETPC sformułował w tym zakresie następujące standardy (wyrok z 9 listopada 2018 r. w sprawie *Beuze p. Belgii*, 71409/10, par. 142-143): „Kryterium „istotnych powodów” jest rygorystyczne: biorąc pod uwagę fundamentalny charakter i znaczenie wczesnego dostępu do pomocy obrońcy, w szczególności podczas pierwszego przesłuchania podejrzanego przez policję, ograniczenia dostępu do adwokata są dopuszczalne jedynie w wyjątkowych okolicznościach, muszą mieć charakter tymczasowy i opierać się na indywidualnej ocenie konkretnych okoliczności sprawy (...). Stwierdzenie istnienia istotnych powodów nie może wynikać z samego istnienia przepisów prawnych wykluczających obecność adwokata. Fakt istnienia ogólnego i obligatoryjnego ograniczenia prawa dostępu do adwokata, mającego podstawę ustawową, nie zwalnia organów krajowych z konieczności ustalenia, poprzez indywidualną i specyficzną dla danego przypadku ocenę, czy istnieją jakiegokolwiek istotne powody. (...) Trybunał wyjaśnił również, że w przypadku gdy rząd strony pozwanej przekonująco wykazał istnienie pilnej potrzeby zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia, wolności lub integralności fizycznej w danej sprawie, może to stanowić ważny powód ograniczenia dostępu do pomocy obrońcy na potrzeby artykułu 6 Konwencji (...)

Rozwiązania zaproponowane w art. 1 pkt 48 projektu (w zakresie, w jakim dotyczy art. 301 § 8 k.p.k.), a w szczególności szerokie pojęcie „ważnego interesu śledztwa lub dochodzenia”, wymagają interpretacji zawężającej i stosowania w zgodzie ze standardami wypracowanymi w orzecznictwie ETPC.

VI. Skutki społeczne projektowanej ustawy

A. Podmioty, na które wpływa projekt

Bezpośrednio projekt będzie oddziaływał na następujące podmioty:

1. zatrzymani, podejrzeni (ok. 111 tys. zatrzymanych rocznie ⁹⁹);
a w szczególności:
 - osoby, które nie ukończyły 18 lat, wobec których stosowane będą nowe gwarancje procesowe, w szczególności obowiązkowy udział obrońcy podczas przesłuchania, możliwość wyznaczenia obrońcy z urzędu, rozszerzone prawo do informacji oraz dodatkowe gwarancje przy stosowaniu tymczasowego aresztowania (liczebność tej grupy jest

⁹⁹ Dane KGP za: OSR do rządowego projektu ustawy - o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 1600, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/AEB8C3C99B6F3D32C1258CDC0031F636/%24File/1600.pdf>, s. 39.

- zmienna i zależy od liczby postępowań prowadzonych wobec osób podejrzanych lub oskarżonych, które nie ukończyły 18 lat¹⁰⁰);
- osoby wymagające wsparcia komunikacyjnego, głównie niewładające językiem polskim lub osoby głuche korzystające z polskiego języka migowego (PJM) – liczebność trudna do oszacowania ze względu na brak zagregowanych danych administracyjnych, zależna od bieżących uwarunkowań;
2. obrońcy – spośród wykonujących zawód adwokatów (23 544 osoby¹⁰¹) i radców prawnych (43 173 osoby¹⁰²);
 3. prokuratorzy (ogółem – 5 879 osób w 2024 r.¹⁰³);
 4. sądy powszechne prowadzące postępowania karne, w tym 319 sądów rejonowych, 47 sądów okręgowych i 11 sądów apelacyjnych;
 5. Policja (1) jako organ dokonujący zatrzymań i przesłuchań oraz realizujący obowiązki informacyjne;
 6. pozostałe organy państwa prowadzące postępowania w zakresie swojej właściwości:
 - Prokuratura Krajowa (1);
 - Straż Graniczna (1);
 - Krajowa Administracja Skarbowa (1);
 7. tłumacze uczestniczący w postępowaniach karnych (liczebność trudna do ustalenia ze względu na brak zagregowanych danych administracyjnych, zależna od bieżących uwarunkowań).

B. Skutki społeczne

Projekt będzie oddziaływał przede wszystkim na sytuację osób zatrzymanych, podejrzanych i oskarżonych poprzez wzmocnienie przysługujących im gwarancji procesowych i zwiększenie dostępności profesjonalnej pomocy prawnej od najwcześniejszego etapu postępowania. Rozszerzenie prawa do kontaktu z obrońcą, zwiększenie zakresu informacji przekazywanych uczestnikom postępowania oraz szerszy dostęp do materiałów stanowiących podstawę zatrzymania i tymczasowego aresztowania powinny ułatwić korzystanie z przysługujących praw, zwiększyć poczucie przejrzystości procedury karnej oraz ograniczyć poczucie bezradności wobec organów ścigania. Jednocześnie doprecyzowanie zasad stosowania i przedłużania tymczasowego aresztowania, w tym ograniczenie możliwości jego długotrwałego stosowania wyłącznie z uwagi na surowość grożącej kary, może przyczynić się do ograniczenia przypadków nadmiernie długiej izolacji procesowej oraz związanych z nią negatywnych konsekwencji społecznych, takich jak utrata zatrudnienia, pogorszenie sytuacji

¹⁰⁰ Na podstawie statystyk GUS i Policji można szacować tę grupę na ok. 8–10 tys. osób rocznie <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/wymiar-sprawiedliwosci/>, <https://statystyka.policja.pl/>.

¹⁰¹ Na podstawie wykazu adwokatów wykonujących zawód: Stan na 2 lipca 2026 r., Krajowy Rejestr Adwokatów i Aplikantów Adwokackich, <https://rejestradwokatow.pl/adwokat>.

¹⁰² Stan na 31 grudnia 2025 r. Na podstawie informacji uzyskanej w Biurze KIRP. Zob. również <https://kirp.pl/krajowa-wyszukiwarka-radcow-prawnych/>.

¹⁰³ GUS, *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2025, <https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5515/2/25/1/rocznik-statystyczny-rzeczypospolitej-polskiej-2025.pdf>, s. 158.

rodzinnej czy osłabienie więzi społecznych. Skala tych efektów będzie jednak zależała od praktyki stosowania nowych przepisów przez organy ścigania i sądy.

Regulacja będzie oddziaływała w sposób szczególny na poziom ochrony praw osób, które nie ukończyły 18 lat i uczestniczą w postępowaniu karnym w charakterze zatrzymanych lub podejrzanych. Wprowadzenie obowiązkowego udziału obrońcy podczas najważniejszych czynności procesowych z udziałem małoletnich może przyczynić się do ograniczenia ryzyka podejmowania przez te osoby decyzji procesowych bez pełnego zrozumienia ich znaczenia i konsekwencji dla ich sytuacji prawnej. W rezultacie należy oczekiwać zwiększenia poziomu ochrony praw dziecka oraz zmniejszenia poczucia zagrożenia i dezorientacji towarzyszącego udziałowi w postępowaniu karnym. Rozwiązania te pozostają zgodne z międzynarodowym standardem traktowania małoletnich jako uczestników postępowania wymagających szczególnej ochrony.

Projekt może również pozytywnie wpłynąć na postrzeganie wymiaru sprawiedliwości przez osoby młode i ich rodziny. Zapewnienie profesjonalnej pomocy prawnej od najwcześniejszych etapów postępowania sprzyja budowaniu przekonania, że organy państwa respektują prawa jednostki niezależnie od charakteru zarzutów. Może to prowadzić do zwiększenia społecznego zaufania do wymiaru sprawiedliwości oraz ograniczenia poczucia arbitralności działań organów ścigania.

Jednocześnie projektowana zmiana opiera się na założeniu, że zwiększenie liczby gwarancji procesowych samo w sobie przełoży się na poprawę sytuacji osób poniżej 18 r.ż. uczestniczących w postępowaniach karnych. Nie jest jednak przesądzone, że efekt ten zostanie osiągnięty w jednakowym stopniu we wszystkich przypadkach. Skuteczność nowych rozwiązań będzie zależeć od praktyki ich stosowania przez organy prowadzące postępowania, jakości pomocy prawnej oraz przygotowania osób uczestniczących w kontaktach z małoletnimi. Sama zmiana przepisów nie eliminuje ryzyka niewłaściwej komunikacji z takimi osobami ani problemów wynikających z ich wieku, poziomu rozwoju czy szczególnych potrzeb.

Projekt może przyczynić się do wzrostu społecznej świadomości znaczenia praw procesowych małoletnich oraz standardów ochrony praw człowieka w postępowaniu karnym. W dłuższej perspektywie rozwiązania te mogą sprzyjać utrwalaniu modelu postępowania karnego opartego na poszanowaniu praw jednostki i szczególnej ochronie osób wymagających wsparcia. Z drugiej strony należy zauważyć, że projekt koncentruje się niemal wyłącznie na gwarancjach procesowych, nie odnosząc się do szerszych potrzeb psychospołecznych małoletnich uczestniczących w postępowaniu karnym. Nie przewiduje rozwiązań dotyczących wsparcia psychologicznego, dostosowania sposobu komunikacji do wieku takich osób, przeciwdziałania wtórnej wiktymizacji ani przygotowania funkcjonariuszy do prowadzenia czynności z udziałem małoletnich. Oznacza to, że projekt poprawia formalny poziom ochrony praw procesowych, jednak jedynie częściowo odpowiada na problemy społeczne związane z udziałem małoletnich w postępowaniach karnych.

Projektowane przepisy będą miały szczególny wpływ na sytuację osób wymagających wsparcia komunikacyjnego. Rozszerzenie prawa do korzystania z pomocy tłumacza zwiększy możliwość aktywnego uczestnictwa w postępowaniu

oraz ograniczy ryzyko niezrozumienia podejmowanych czynności procesowych. Wypowiedzi zawarte w komentarzach z konsultacji społecznych wskazują jednak na mogący pojawić się w przyszłości problem dotyczący zastosowania ogólnego pojęcia „tłumacz” w przypadku potrzeby skorzystania ze wsparcia tłumacza polskiego języka migowego. Zwrócono też uwagę na potencjalne trudności związane z wykorzystaniem innych form wsparcia np. tłumaczeń dokumentów na PJM, tłumacza zdalnego, elektronicznych form komunikacji, odpowiednio przygotowanych napisów w materiałach informacyjnych. Istnieje bowiem ryzyko, że część osób objętych projektowaną ochroną nie będzie mogła w pełni korzystać z nowych uprawnień w takim samym zakresie jak pozostali uczestnicy postępowania.

Podsumowując, regulacja co do zasady zwiększa standard ochrony praw zatrzymanych i podejrzanych oraz wzmacnia gwarancje rzetelnego procesu, jednak skala rzeczywistych korzyści społecznych będzie zależeć od sposobu stosowania nowych przepisów oraz od zapewnienia odpowiedniej dostępności nowych rozwiązań szczególnie dla osób poniżej 18 r.ż. oraz tych o szczególnych potrzebach, w tym osób z niepełnosprawnościami komunikacyjnymi.

Jednocześnie projekt może powodować pewne negatywne skutki społeczne. Rozszerzenie katalogu gwarancji procesowych i zwiększenie liczby obowiązkowych czynności z udziałem obrońcy może wydłużyć czas wykonywania części czynności procesowych, co z perspektywy uczestników postępowania może oznaczać dłuższy okres niepewności związanej z rozstrzygnięciem sprawy.

C. Konsultacje społeczne

W ramach konsultacji społecznych projektu przesłano 12 ankiet. W komentarzach przedstawiano postulaty dotyczące zapewnienia pełnej dostępności wymiaru sprawiedliwości dla osób głuchych. Komentujący nie kwestionowali zasadniczego celu projektu, lecz wskazywali na potrzebę jego uzupełnienia poprzez jednoznaczne uregulowanie statusu tłumacza PJM oraz zapewnienie możliwości skorzystania z alternatywnych form komunikacji osobom wymagającym wsparcia w tym zakresie. Zwracano także uwagę na potrzebę upowszechnienia wiedzy o nowych rozwiązaniach wśród funkcjonariuszy służb i szerokiego grona pracowników wymiaru sprawiedliwości¹⁰⁴. Postulowano również odejście od określenia „głuchy lub niemy”¹⁰⁵ na rzecz współczesnej terminologii odpowiadającej standardom Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami¹⁰⁶.

¹⁰⁴ ID ankiety: 179295.

¹⁰⁵ Np. „Projekt jest krokiem w dobrą stronę, jednak nie zapewnia pełnej dostępności dla osób głuchych. Przepisy posługują się ogólnym pojęciem <<tłumacza>>, nie wskazując wprost tłumacza polskiego języka migowego (PJM), co może prowadzić do niejednolitego stosowania prawa. Nadal używane jest również przestarzałe określenie <<głuchy lub niemy>>, które nie odpowiada współczesnym standardom. Projekt nie gwarantuje także tłumaczenia najważniejszych dokumentów na PJM ani nie zapewnia jednoznacznie możliwości korzystania z tłumacza zdalnego. W efekcie osoby głuche nadal mogą napotykać bariery w rzeczywistym korzystaniu z przysługujących im praw procesowych. Równość wobec prawa nie polega wyłącznie na jednakowym brzmieniu przepisów, lecz także na zapewnieniu każdej osobie realnej możliwości korzystania z tych praw. W obecnym kształcie projekt nie gwarantuje tego w pełnym zakresie osobom głuchym.” – ID ankiety: 178827.

¹⁰⁶ Dz.U. z 2012 r. poz. 1169.

VII. Skutki gospodarcze projektowanej ustawy

W DSR Wnioskodawcy zakładają, że przedłożony projekt nie będzie miał negatywnego wpływu na rynek pracy, konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na sektor mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). W ocenie BEOS przedmiotowy projekt nie wywołuje skutków gospodarczych. Głównym celem nowelizacji jest poprawa jakości, spójności i zgodności polskiego prawa z Konstytucją oraz prawem UE. Zakres regulacji dotyczy w zasadniczej mierze stosowania prawa karnego, natomiast nie dotyczy obszarów prawa mogących mieć odczuwalny wpływ na warunki funkcjonowania sektora przedsiębiorstw, a także na jego konkurencyjność. Proponowane zmiany nie wpływają również na dochody i wydatki gospodarstw domowych.

W ramach konsultacji społecznych respondenci nie zgłosili opinii odnoszących się do skutków gospodarczych przedłożonego projektu.

VIII. Skutki projektowanej ustawy dla sektora finansów publicznych

W opinii Wnioskodawców projekt pociąga za sobą skutki finansowe dla sektora finansów publicznych, w szczególności podkreślono dodatkowe wydatki w częściach budżetowych 19 – Budżet, finanse publiczne i instytucje finansowe w odniesieniu do Krajowej Administracji Skarbowej oraz 42 – Sprawy wewnętrzne w odniesieniu do Policji i Straży Granicznej. W częściach budżetowych 15 – Sądy powszechne oraz 88 – Powszechne jednostki organizacyjne prokuratury dodatkowe wydatki mają zostać pokryte w ramach limitów wydatkowych przyjmowanych w tych częściach i zdaniem Wnioskodawców nie będą powodowały potrzeby planowania dodatkowych środków budżetowych ponad dotychczas zakładane w roku bieżącym i w latach przyszłych.

Wnioskodawcy zamierzają wyznaczyć maksymalne limity wydatków w kolejnych latach funkcjonowania instrumentów wsparcia dla pokrzywdzonych przestępstwami o charakterze terrorystycznym przewidywanych wniesionym projektem, poprzez ich wprowadzenie do postanowień ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka¹⁰⁷. Stąd w latach 2026-2035 maksymalny limit wydatków budżetu państwa będący skutkiem finansowym ustawy wynosić ma 223 341 680 zł, z tym, że w:

- 2026 r. – 16 155 660 zł;
- 2027 r. – 17 141 760 zł;
- 2028 r. – 18 322 080 zł;
- 2029 r. – 19 514 400 zł;
- 2030 r. – 20 888 940 zł;
- 2031 r. – 22 462 700 zł;
- 2032 r. – 24 211 680 zł;
- 2033 r. – 26 003 660 zł;
- 2034 r. – 28 146 080 zł;

¹⁰⁷ Dz. U. z 2015 r. poz. 21 ze zm.

2035 r. – 30 494 720 zł.

Projekt przewiduje również w latach 2026-2035 maksymalne limity wydatków Komendanta Głównego Policji będących skutkiem finansowym wejścia w życie projektowanej ustawy. W kolejnych latach mają one wynosić:

2026 r. – 10 735 660 zł;

2027 r. – 12 141 760 zł;

2028 r. – 13 742 080 zł;

2029 r. – 15 364 400 zł;

2030 r. – 17 178 940 zł;

2031 r. – 18 340 000 zł;

2032 r. – 18 800 000 zł;

2033 r. – 19 270 000 zł;

2034 r. – 19 750 000 zł;

2035 r. – 20 240 000 zł.

Podobnie Wnioskodawcy przewidzieli maksymalne limity wydatków związanych z wejściem w życie projektu dla Komendanta Głównego Straży Granicznej, które odpowiednio w latach 2026-2035 mają wynosić:

2026 r. – 1 691 298 zł;

2027 r. – 1 735 271 zł;

2028 r. – 1 778 653 zł;

2029 r. – 1 823 119 zł;

2030 r. – 1 868 697 zł;

2031 r. – 1 915 415 zł;

2032 r. – 1 963 300 zł;

2033 r. – 2 012 383 zł;

2034 r. – 2 062 692 zł;

2035 r. – 2 114 260 zł.

Pewną niespójność można dostrzec w przyjętych okresach odniesienia. W projekcie maksymalne skutki finansowe dla budżetu państwa określono na lata 2026-2035, natomiast w DSR przedstawiono je dla lat 2027-2036.

W sposób generalny przewidywane skutki finansowe proponowanych rozwiązań wskazane przez Wnioskodawców w wartościach pieniężnych wyznaczają ramy finansowe przedmiotowego projektu, zob. Tabela 1.

Tabela 1. Zestawienie zadeklarowanych przez Wnioskodawców wydatków związanych z przyjęciem projektu obciążających budżet państwa (w tys. zł)

	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Komendant Główny Policji	10 736	12 142	13 742	15 364	17 179	18 340	18 800	19 270	19 750	20 240
Komendant Główny Straży Granicznej	1 691	1 735	1 779	1 823	1 869	1 915	1 963	2 012	2 063	2 114
Krajowa Administracja Skarbowa	2 510	2 510	2 510	2 510	2 510	2 510	2 510	2 510	2 510	2 510
Sądy Powszechnie	9 090	9 090	9 090	9 090	9 090	9 090	9 090	9 090	9 090	9 090
Prokuratura	4 302	4 302	4 302	4 302	4 302	4 302	4 302	4 302	4 302	4 302

Źródło: Uzasadnienie do projektu ustawy – DSR Druk nr 2802 s. 131 i n.

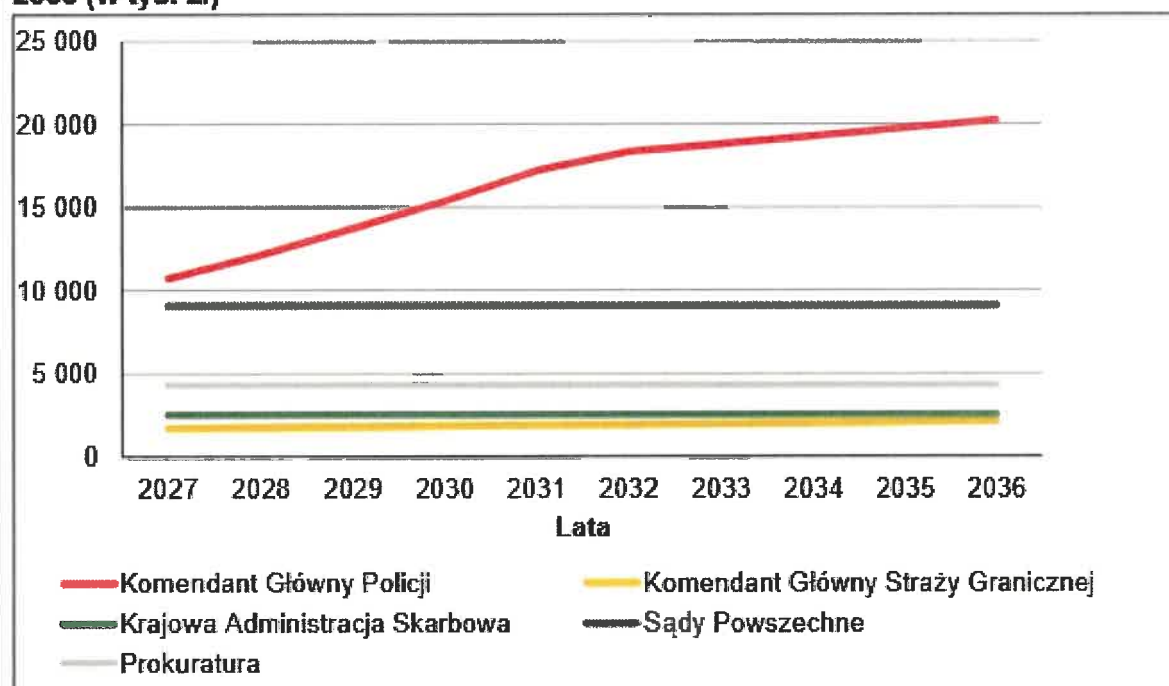
Tytułem wyjaśnienia należy dodać, iż wartości pieniężne podano w układzie czasowym wynikającym z projektu ustawy (art. 12, 32, 33). W DSR podano je w przesunięciu rocznym (+1), co wydaje się bardziej racjonalne z uwagi na konieczny do procedowania projektu czas, acz jest z projektem niezgodne.

W odniesieniu do budżetów jednostek samorządu terytorialnego Wnioskodawcy nie wskazali skutków finansowych.

Po analizie przyjętych przez Wnioskodawców w ocenie wpływu na sektor finansów publicznych założeń należy wskazać, iż:

1. planowany wzrost wydatków budżetu państwa w poszczególnych latach nie powinien stanowić nadmiernego obciążenia dla finansów publicznych; zwiększenie tych wydatków jest uzasadnione, jeżeli służyć będzie lepszej ochronie praw obywatelskich i praw człowieka, w szczególności zapewnieniu dostępu do tłumacza oraz profesjonalnej pomocy prawnej;
2. kwoty środków na wydatki przypisane do nowych zadań w poszczególnych częściach budżetu (zob. Rysunek 1.) mogą mieć w dużej mierze charakter szacunkowy – prawdopodobne jest, iż na potrzeby projektu zostały one ustalone na podstawie danych zawartych w OSR rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 1600) a także prac nad tym i innymi projektami poświęconym tym zagadnieniom, nad którymi zostały prace sejmowe połączone (druki nr 410, 643, 865, 935, 1109, 1110, 1131, 1600).

Rysunek 1. Wysokość deklarowanych przez Wnioskodawców wydatków (DSR) poszczególnych dysponentów związanych z wdrożeniem projektu w latach 2027–2036 (w tys. zł)

Źródło: jak w Tabeli 1.

W trakcie konsultacji społecznych (w których wzięło udział 12 osób) w trzech opiniach podniesiono argumenty związane ze skutkami finansowymi projektu¹⁰⁸. W szczególności wskazywano, iż wzrosną koszty funkcjonowania organów ścigania oraz sądów z uwagi na konieczność zabezpieczania udziału tłumaczy¹⁰⁹, jak również – potencjalnie przedłużające się procedury z ich udziałem¹¹⁰. Obawy dotyczące przedłużenia postępowań należy uznać za zasadne szczególnie w początkowym, adaptacyjnym okresie stosowania nowelizacji.

IX. Inne skutki projektowanej ustawy

Nie zidentyfikowano innych skutków wejścia w życie projektowanej ustawy.

X. Zmiana obciążeń administracyjnych

W związku ze zwiększeniem zakresu digitalizacji akt projektowana regulacja będzie prowadzić do obciążeń administracyjnych. Projekt zwiększa również obciążenia administracyjne organów wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania poprzez nałożenie nowych obowiązków organizacyjnych związanych z zapewnieniem udziału obrońcy, realizacją rozszerzonych obowiązków informacyjnych oraz dokumentowaniem dodatkowych czynności procesowych. Jednocześnie projekt nie przewiduje rozwiązań organizacyjnych ograniczających te obciążenia, co może prowadzić do wydłużenia czasu wykonywania czynności procesowych oraz zwiększenia obciążenia pracowników sekretariatów sądów, jednostek prokuratury i Policji. Istotnym problemem pozostaje jednak możliwość skutecznego wdrożenia tych standardów. Ze względu na mało konkurencyjne wynagrodzenia w administracji sądowej może być trudno pozyskać i utrzymać odpowiednio wykwalifikowanych oraz zmotywowanych pracowników. Może to osłabić sprawność administracyjnej obsługi wymiaru sprawiedliwości, a w konsekwencji utrudnić pełną realizację założeń projektu.

Przedłożony projekt nie tworzy obciążeń administracyjnych dla sektora przedsiębiorstw, w tym dla MŚP.

XI. Konkluzje

1. Skutki prawne: Projektowane zmiany w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania znacząco wzmacniają uprawnienia podejrzanego oraz oskarżonego. Skutkiem prawnym projektu będzie m.in. wprowadzenie obowiązku doręczenia podejrzanemu odpisu wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania; uchylenie art. 250 § 3b-3h k.p.k., powrót do wyłącznie sądowej kompetencji orzekania w przedmiocie stosowania lub przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania w sytuacji gdy prokurator oświadczy, że sprzeciwia się zmianie środka

¹⁰⁸ ID ankiet: 178827, 178830 oraz 179295.

¹⁰⁹ ID ankiet: 178830 oraz 179295.

¹¹⁰ ID ankiety: 178827.

zapobiegawczego, zmiana przesłanki szczególnej stosowania tymczasowego aresztowania w postaci surowości kary (art. 258 § 2 k.p.k.) oraz zmiana treści art. 263 § 2 k.p.k. wprowadzająca potrzebę oceny przez sąd sprawności postępowania przygotowawczego, a także wskazująca kryteria tej oceny.

Skutkiem prawnym projektu będą zmiany w zakresie prawa do pomocy tłumacza (zmiany w art. 72 § 2, § 2a i § 4 k.p.k., art. 300 § 1a i § 1b k.p.k.) oraz rozwiązania prawne zakładające zwiększenie prawa do informacji w postępowaniu karnym (art. 156 § 5a, art. 246 § 1a, 249a § 1 oraz 250 § 2b k.p.k.).

Rodzi wątpliwości nowe brzmienie art. 87 § 1 k.p.k., wedle którego „Strona inna niż oskarżony, a także zatrzymany, może ustanowić pełnomocnika”, a także zmiany w treści art. 245 i 246 k.p.k., które wskazują, że zatrzymany może ustanowić pełnomocnika. Wprowadzanie tych zmian należy uznać za niezasadne oraz rodzące znaczne wątpliwości systemowe.

Należy przemyśleć propozycję art. 168a k.p.k., w taki sposób, aby różnicował pozycję instytucjonalnych i nieinstytucjonalnych uczestników procesu, gdy dowód został uzyskany za pomocą czynu zabronionego. W szczególności warto rozważyć takie rozwiązanie, które wykluczałoby możliwość przeprowadzenia dowodu uzyskanego z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego jedynie wówczas, gdy przeprowadzenie takiego dowodu czyniłoby proces nierzetelnym w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC.

Wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego nowego brzmienia art. 276 § 2 k.p.k. zakładającego, że zawieszenie wykonania zawodu adwokata lub radcy prawnego będzie stosowane zawsze przez sąd, będzie skutkowało odmiennym standardem ochrony zawodu adwokata i radcy prawnego w stosunku do innych zawodów prawniczych (np. notariusza), czy szerzej do innych zawodów zaufania publicznego (np. lekarza). Propozycja w tym zakresie nie została dostatecznie uzasadniona w uzasadnieniu projektu.

Propozycje dotyczące zmiany art. 258 § 2 K.p.k. (art. 1 pkt 40 lit. b projektu) mogą nasuwać wątpliwości z punktu widzenia art. 5 EKPC.

2. Skutki społeczne: Projekt przyczyni się do podwyższenia standardu ochrony praw procesowych osób uczestniczących w postępowaniach karnych, a w szczególności osób poniżej 18 r.ż. oraz osób z niepełnosprawnościami komunikacyjnymi. Skala pozytywnych skutków społecznych będzie uzależniona od praktyki stosowania nowych przepisów oraz zapewnienia ich dostępności dla wszystkich uczestników postępowania.

3. Skutki gospodarcze: Projekt nie wywołuje skutków gospodarczych, nie wpływa na konkurencyjność sektora przedsiębiorstw ani nie oddziałuje na dochody i wydatki gospodarstw domowych. Przedmiotowa nowelizacja nie wprowadza obciążeń administracyjnych dla podmiotów gospodarczych.

4. Skutki finansowe: Skutki finansowe projektu nie powinny stanowić nadmiernego obciążenia dla budżetu państwa. Wydatki przypadające na część 15 – Sądy powszechne oraz część 88 – Powszechne jednostki organizacyjne prokuratury mają zostać pokryte w ramach limitów ustalonych dla tych części, bez konieczności

planowania dodatkowych środków. Dodatkowe wydatki wystąpią natomiast w częściach 19 – Budżet, finanse publiczne i instytucje finansowe oraz 42 – Sprawy wewnętrzne. Według szacunków Wnioskodawców ich łączna wysokość ma wynieść 14 937 tys. zł w pierwszym roku obowiązywania ustawy, a 24 864 tys. zł w ostatnim roku objętym dziesięcioletnim szacunkiem. Kwoty te można uznać za stosunkowo niewielkie w skali budżetu państwa i uzasadnione przewidywanymi korzyściami społecznymi, w szczególności wzmocnieniem ochrony praw osób uczestniczących w postępowaniu karnym. Ponadto w początkowym okresie stosowania ustawy mogą wystąpić dodatkowe obciążenia organizacyjne oraz przejściowe trudności związane z zapewnieniem odpowiedniej obsługi kadrowej, dostępu do tłumaczy i sprawnego prowadzenia postępowań. Ostateczne skutki finansowe projektu będą zatem zależały od sposobu jego wdrożenia oraz rzeczywistej skali korzystania z przewidzianych instrumentów.

5. Rozwiązania zagraniczne: (1) W Belgii, Francji i Niemczech podejrzanemu zapewnia się dostęp do obrońcy już na najwcześniejszych etapach postępowania, w szczególności przed pierwszym przesłuchaniem lub od chwili zatrzymania, oraz możliwość korzystania z pomocy obrońcy podczas przesłuchania. W Belgii i Francji przewidziano ponadto mechanizmy niezwłocznego wyznaczania obrońcy z urzędu lub obrońcy dyżurnego.

(2) Z ustaleń Komisji Europejskiej wynika, że wszystkie państwa członkowskie przewidują prawo dziecka do pomocy obrońcy, obowiązek informowania o przysługujących mu prawach i szczególne regulacje dotyczące dzieci pozbawionych wolności, jednak przyjęte rozwiązania różnią się pod względem zakresu tych gwarancji, momentu ich uruchomienia oraz roli rodziców lub innych osób wspierających dziecko. Przykładowo w Niemczech ustawa o sądownictwie dla nieletnich reguluje przypadki obowiązkowego udziału obrońcy, udział rodziców i przedstawicieli ustawowych w postępowaniu oraz obowiązki informacyjne wobec nieletniego i jego przedstawicieli ustawowych. We Włoszech prowadzone są listy obrońców posiadających przygotowanie w zakresie prawa nieletnich.

(3) Wśród państw UE stosowane są zróżnicowane rozwiązania w odniesieniu do poszczególnych aspektów tymczasowego aresztowania, będących przedmiotem projektu. We wszystkich państwach członkowskich UE zastosowanie tymczasowego aresztowania wymaga co najmniej stwierdzenia odpowiednio wysokiego stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa, określanego w ustawodawstwach krajowych w różny sposób. Wszystkie państwa członkowskie wśród podstaw do zastosowania tymczasowego aresztowania uwzględniają także ryzyko ucieczki oskarżonego oraz ryzyko popełnienia poważnego przestępstwa, przy czym przesłanka surowej kary jako podstawa tymczasowego aresztowania jest różnie interpretowana i regulowana. Jednocześnie surowość kary nie jest zazwyczaj samodzielną przesłanką, ale elementem szerszej oceny zastosowania tymczasowego aresztowania. W części państw wskazano w przepisach maksymalną długość trwania tymczasowego aresztowania. Przykładowo w Niemczech jest to 6 miesięcy, a dłuższy okres jest możliwy tylko w wyjątkowych sytuacjach. We Włoszech maksymalny łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania wynosi 2 lata, 4 lata albo 6 lat, w zależności od ustawowego

zagrożenia karą za zarzucane przestępstwo. Maksymalnego okresu trwania aresztu nie wskazano np. we Francji, gdzie areszt tymczasowy nie może trwać „dłużej niż rozsądny okres”, biorąc pod uwagę powagę czynów, o które oskarżono osobę podejrzaną, i złożoność śledztwa niezbędnego do ustalenia prawdy.

(4) W części porządków prawnych nie obowiązuje automatyczna reguła wyłączenia każdego dowodu uzyskanego z naruszeniem prawa. O dopuszczalności rozstrzyga się z uwzględnieniem charakteru naruszenia, jego wpływu na rzetelność postępowania, wiarygodności dowodu oraz wagi interesu wymiaru sprawiedliwości (Litwa, Holandia, Szwecja). W części państw obowiązują wyraźnie sformułowane ustawowe reguły wyłączenia dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa, ograniczające możliwość wykorzystania takich dowodów w postępowaniu karnym (Chorwacja, Hiszpania, Włochy).

Autorzy:

Konrad Kuszel, ekspert ds. legislacji (pkt I-III)

dr Danuta Adamiec, specjalistka ds. komparatystycznych (pkt IV, XI.5)

prof. dr hab. Andrzej Sakowicz, ekspert ds. legislacji (pkt V.1, X, XI.1.1)

prof. dr hab. Krzysztof Wojtyczek, ekspert ds. legislacji (pkt V.2, XI.1.2)

dr Marta Karkowska, specjalistka ds. społecznych (pkt. VI, X, XI.2)

Jacek Krzak, specjalista ds. systemu gospodarczego (pkt. VII, X, XI.3)

dr Jarosław Wierzbicki, specjalista ds. finansów publicznych (pkt. VIII, X, XI.4)

Akceptował:

Wicedyrektor Biura Ekspertyz
i Oceny Skutków Regulacji

Ziemowit Cieślik

/podpisano elektronicznie/